Přehled výzkumů 66/2, 2025 ● 113–132

Městské opevnění ve Veselí nad Moravou

The town fortifications in Veselí nad Moravou

– *Miroslav Dejmal*, Michala Přibylová, Jakub Šimík* –

KEYWORDS

Moravia – Veselí nad Moravou – Middle Ages – town – fortifications

ABSTRACT

The original medieval settlement, later a small town, of Veselí nad Moravou represents a specific type of habitation situated on an island in the River Morava. In the later Middle Ages, the entire area of the small town was apparently fortified with stone defences. Only a few, heavily altered sections of the town walls have survived to the present day. In recent years, rescue archaeological excavations have expanded the previously modest information available on these fortifications. Drawing primarily on the results of new archaeological research, this article aims to describe the uncovered remains of the urban fortification system and, based on additional sources, to reconstruct its possible form and layout.

* Corresponding author – E-mail address: miroslav.dejmal@phil.muni.cz

https://doi.org/10.47382/pv0662-08

Received 4 September 2025; received in revised form 14 November 2025.
Available online 29 December 2025.

Copyright © 2025 Czech Acad Sci, Inst Archaeology Brno, and the authors.
This is an open access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license
(https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).
Competing interests: The authors have declared that no competing interests exist.

1. Úvod

Středověké Veselí nad Moravou představovalo specifickou sídlištní aglomeraci na řece Moravě. K místnímu ostrovnímu hradu přináležela osada, později městečko, taktéž ležící na ostrově. Na levobřeží řeky se nejprve nacházely částečně právně samostatné osady. Celá aglomerace, spíše lokálního významu, se rozkládala na poměrně malé ploše a byla značně ovlivněna georeliéfem definovaným řekou Moravou. Rozměrem nevelké ostrovní městečko bylo ve vrcholném středověku opevněno městskou hradbou. Průběh linie opevnění byl do jisté míry uchován v místním povědomí (srov. Groš, Futák 2016, 28), přičemž v odborné literatuře byly až donedávna (Razím 2019, 417–419) samotné opevnění a jeho relikty popsány jen částečně (Dejmal 2012, 222–224). V posledních letech se díky novým archeologickým výzkumům podařilo odhalit doposavad neznámé úseky opevnění a přispět tak k poznání jeho podoby a konstrukce. Dosud stojící pozůstatky veselských hradeb nejsou prohlášenou kulturní památkou, nedávná destrukce nejlépe dochovaného úseku hradeb za domem č. p. 47 nás vedla k sepsání tohoto článku. Doufáme, že další dochované nadzemní i podzemní úseky hradeb nepotká v budoucnu stejný osud. Samotný článek se snaží představit dosavadní archeologické výzkumy, které přinesly informace k problematice veselské fortifikace, a jejich výsledky poté doplnit a konfrontovat s písemnými, ikonografickými prameny a stavebněhistorickými pozorováními. Cílem článku je komplexně sumarizovat dosavadní znalosti o veselské městské fortifikaci a pokusit se rekonstruovat její průběh a podobu.

1.1 Přírodní exkurz

Veselí nad Moravou leží v severní části Dolnomoravského úvalu. Hlavním formujícím činitelem pro zdejší georeliéf i přírodní podmínky byla a je řeka Morava, která protéká přímo středem katastru dnešního města. Dnes je sice z větší části regulována, ale původně byla její rozsáhlá niva protkána četnými meandrujícími rameny. Středověké město zaujalo hlavně plochu Bartolomějského ostrova (obr. 1: 2), který byl podle všeho ostrovem již od pravěku. Na nejstarších mapách je již znázorněn v podstatě v dnešní podobě. Nachází se dnes na hlavním toku řeky, kterou rozděluje do dvou ramen. Má tvar kapky širší stranou otočenou proti proudu. Orientován je severovýchod–jihozápad, v delší ose má maximální rozměr 425 m, v kratší 230 m. Celková plocha je 5,3 ha. Jeho severní vyvýšenou část tvoří dnes Bartolomějské náměstí a ulice Zámecká a Ludvíka Ehrenhafta s přilehlými domy a jejich zadními parcelami s celkovou plochou okolo 2,3 ha. Naopak níže položenou část ostrova dnes zaujímají ulice Rybníček a Kožešnická. Výzkumy zjištěná geologická stavba ostrova je přibližně následující: spodní partie podloží jsou tvořeny jílem, pravděpodobně starou pleistocenní nivou,

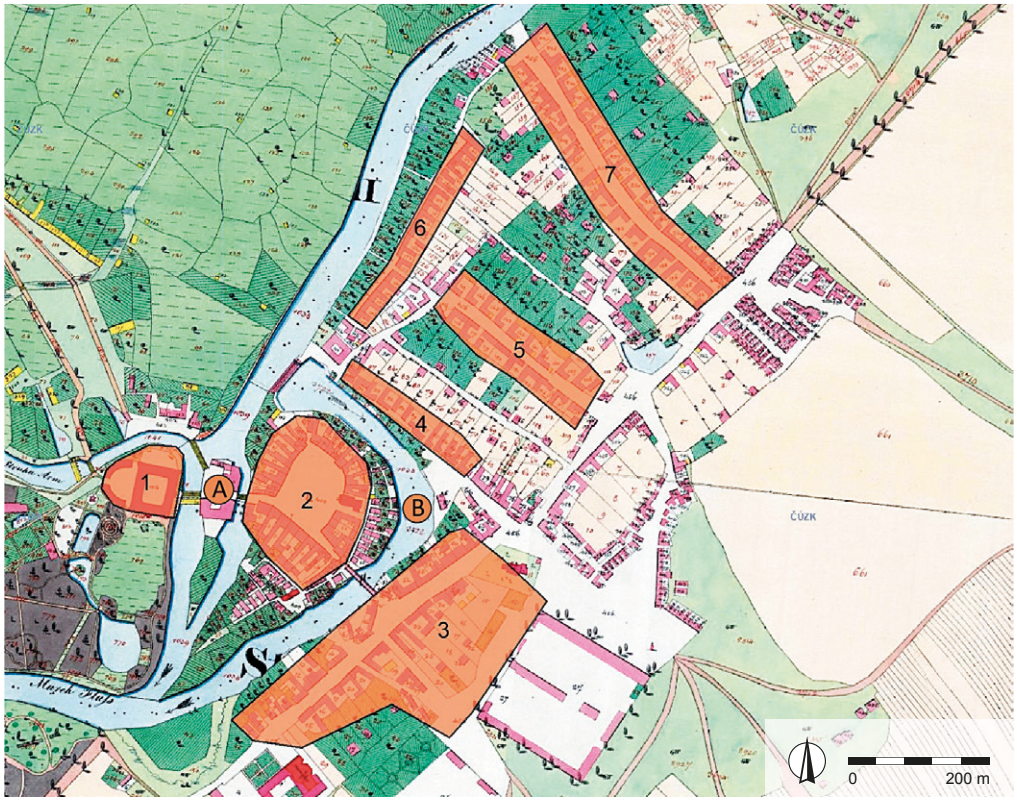

Obr. 1. Veselí nad Moravou. Rekonstrukce jednotlivých částí vrcholně středověkého města. 1 – Hrad (zámek); 2 – městečko na Bartolomějském ostrově; 3 – osada okolo kostela Panny Marie; 4 – Suchý Řádek; 5 – Sudomírky; 6 – Rybáře; 7 – Břehy; A – elektrárenský ostrov; B – brod. Podkladová mapa ČÚZK_3360; ČÚZK_3361; grafika M. Dejmal, M. Přibylová, J. Šimík.

Fig. 1. *Veselí nad Moravou. Reconstruction of individual parts of the high medieval town. 1 – Castle (chateau); 2 – townlet on Bartolomějský Island; 3 – settlement around the Church of Our Lady; 4 – Suchý Řádek; 5 – Sudomírky; 6 – Rybáře; 7 – Břehy; A – power plant island; B – ford. Basemap ČÚZK_3360; ČÚZK_3361; graphics by M. Dejmal, M. Přibylová, J. Šimík.*

na kterou nasedá asi 1 m mocná vrstva středně hrubého štěrku. Ten je převrstven asi 1,5 m mocnou vrstvou písku, na kterém leží půdní typ. Půdní typ, tedy půda kryjící starší podloží, je na lokalitě dochován jako tmavě hnědá písčitá hlína o mocnosti přibližně 40 cm (Dejmal 2012, 209–210).

Západně od Bartolomějského ostrova se nacházely minimálně ještě dva další ostrovy. Ten dosud existující dnes zaujímá vodní elektrárna. Ještě více na západ se nacházel původně ostrov, na kterém stál Veselský hrad, dnešní zámek. Dále na západ se nalézala již jen niva řeky Moravy o šířce přibližně 5 km. Naopak východně od Bartolomějského ostrova se rozkládá vyvýšená hrana terasy řeky Moravy. Zde se původně rozprostíraly předměstské osady (obr. 1: 3–7).

1.2 Historický exkurz

Poznání starší historie Veselí značně brání nedostatek relevantních informací. Přesto se lze kombinací historických a archeologických pramenů o to alespoň pokusit. Počátek osídlení spadá patrně do první poloviny 13. století. A přestože přímo z katastru města či jeho okolí známe mladohradištní nálezy, nelze je nejspíš s pozdější vrcholně středověkou osadou přímo spojit (Dejmal 2012, 210–211; Dejmal, Ostrý 2014, 32–33). Do nejstaršího období můžeme datovat počátek zdejšího hradu na nejzápadnějším ostrově. Jeho vznik patrně spadá již na počátek 40. let 13. století, dle výsledků archeologického výzkumu do let 1241–1243 (Dejmal 2015, 54), a snad ho již od počátku můžeme spojit se Sudomírem z Veselí a jeho rodem. První nepřímý historický doklad existence hradu je právě predikát Sudomíra z roku 1256 (CDB V/1, 159, č. 86; ŘM, inv. č. 148). Sudomír a jeho rod, označovaní jako tzv. Tvrdišovci, se v oblasti jihovýchodní Moravy dlouhodobě pohybovali a zastávali čelné funkce jak v břeclavské, tak olomoucké provincii. Pohraniční území Veselska dostal Sudomír nejspíše jako výsluhu od panovníka za účelem kolonizace. Jeho rod držel hrad pravděpodobně po celé 13. století, a poté se z písemných pramenů vytrácí (Plaček, Futák 2010; Futák, Plaček 2011, 90–95).

Do stejného období spadá patrně i vznik osady na Bartolomějském ostrově. Přesná dendrodata jako v případě hradu sice nemáme k dispozici, ale počátek osídlení na Bartolomějském ostrově můžeme na základě archeologických nálezů datovat již do období okolo poloviny 13. století. Patrně již tehdy se vyděluje část dnešního Bartolomějského náměstí jako volný, jen výjimečně zastavěný, prostor sloužící snad jako tržiště. Osada zřejmě zaujala zvýšenou část ostrova tvořenou dnešním Bartolomějským náměstím, Zámeckou ulicí a přilehlými parcelami. V pozdějších obdobích město tento rozsah v podstatě kopírovalo (Dejmal 2012, 215–216).

Specifická geomorfologická situace Veselí a stísněnost ostrovů vedla ke vzniku osídlení také na levobřežní terase řeky v podobě několika bezprostředně sousedících osad. Nejstarší doklady osídlení náleží již do druhé poloviny 13. století. Jde především o kostel Panny Marie (dříve sv. Bartoloměje) a nepočetné archeologické nálezy v blízkém okolí. Tuto sídlištní jednotku pracovně označujeme jako osadu okolo kostela Panny Marie. Na rozdíl od ostatních osad na levobřeží, které tvoří dnešní město, nebyla ve středověku označována samostatným jménem a pravděpodobně byla právně chápána jako součást Veselí. Až v pozdních novověkých pramenech je označována jako Veselí-Předměstí (obr. 1: 3). Dalšími osadami v bezprostředním styku s předešlou byly Břehy (první zmínka 1422; obr. 1: 7), Sudomírky (1422; obr. 1: 5), Rybáře (1536; obr. 1: 6) a Suchý Řádek (1589; obr. 1: 4). Kdy tyto osady vznikly, nevíme. U Sudomírek se vzhledem k jejich jménu obecně uvažuje o založení již v 13. století, kdy měly jménem připomínat výše zmíněného Sudomíra. Z prostoru osady Břehy jsou pak známé i ojedinělé mladohradištní nálezy. Ovšem těžiště osídlení a hlavní část budoucího městečka se nacházela patrně hlavně na Bartolomějském ostrově (obr. 1: 2). Výše popisované správní členění zaniká asi během třicetileté války v souvislosti s úbytkem obyvatelstva. Později lze sledovat existenci pouze Veselí – města na Bartolomějském ostrově a Veselí-Předměstí, v rozsahu původních předměstských osad (RI XI/1, 164, č. 109; Plaček 1984; 2009, 127–136; Dejmal 2012, 214–215, 217–220; Dejmal, Ostrý 2014, 34, obr. 2).

S počátky Veselí je také logicky spojena otázka, kdy se konstituuje jako město. Z hlediska rozsahu a podoby se patrně organicky vyvíjí z původní osady ze 13. století. Formální přerod na město se podle všeho udál někdy okolo poloviny 14. století, o čemž máme jen nepřímé zprávy. V právní knize města Brna od notáře Jana vzniklé někdy mezi léty 1355 až 1357 je z Veselí zmiňován přísežný, tedy člen městské rady a soudu. Další nepřímé doklady existence města jsou v souboru právních nálezů z Uherského Hradiště. Jde o dva zápisy vzniklé jistě před rokem 1387 (snad okolo 1380?) – v jednom případě zmiňují opět přísežné, ve druhém pak existenci výročního trhu. Tedy jsou uváděna nadání typická pro konstituované právní město. K roku 1397 se pak připomíná přímo veselský měšťan Mikuláš, kterému dluží Petr ze Šternberka poměrně velkou částku. Ve stejném období, tedy druhé polovině 14. století, získávají městská práva i okolní městečka jako Ostroh, Bzenec a snad i Strážnice (Dejmal, Ostrý 2014, 33–36). Ovšem navzdory existenci městských práv bylo Veselí nejspíše po celou svou středověkou existenci pouze drobným, spíše agrárním, poddanským městečkem. Otázkou zůstává tedy doba vzniku městských hradeb. Právně patrně od poloviny 14. století nestálo jejich stavbě nic v cestě.

2. Nálezové situace

Z původních veselských hradeb se do dnešních dnů dochovaly pouze nečetné, značně stavebně pozměněné, relikty. Ty jsou většinou součástí mladší zástavby. Takový stav logicky brání jejich bližšímu poznání. Stejně sporé informace o nich přinášejí také písemné a ikonografické prameny (viz níže). Také v odborné literatuře byla veselskému opevnění dosud, až na výjimky, věnována pouze minimální pozornost (Dejmal 2012, 222–224; Razím 2019, 417–419). Rozsah našich znalostí značně rozšířily archeologické výzkumy realizované po roce 2008. V roce 2009 to byl výzkum Bartolomějského náměstí, při kterém byl i částečně zkoumán prostor za kostelem sv. Bartoloměje (Dejmal 2011, 10–17; Dejmal, Hoch 2011a; 2011b; 2023, 24–26). Tehdy probíhaly opravy povrchů náměstí a výstavba nové kanalizace, což přineslo nález hradby za kostelem a starší fortifikace – příkopu přímo na náměstí. Další výzkum proběhl v roce 2010, kdy byl postupně měněn povrch Zámecké ulice a také zde budována nová kanalizace (Dejmal, Hoch 2011a). Hlavním příspěvkem tohoto výzkumu k tématu městského opevnění byl nález reliktů tzv. Horní brány. V roce 2021 byly dokumentovány již částečně zničené situace při stavbě nových garáží v ulici Rybníček, které

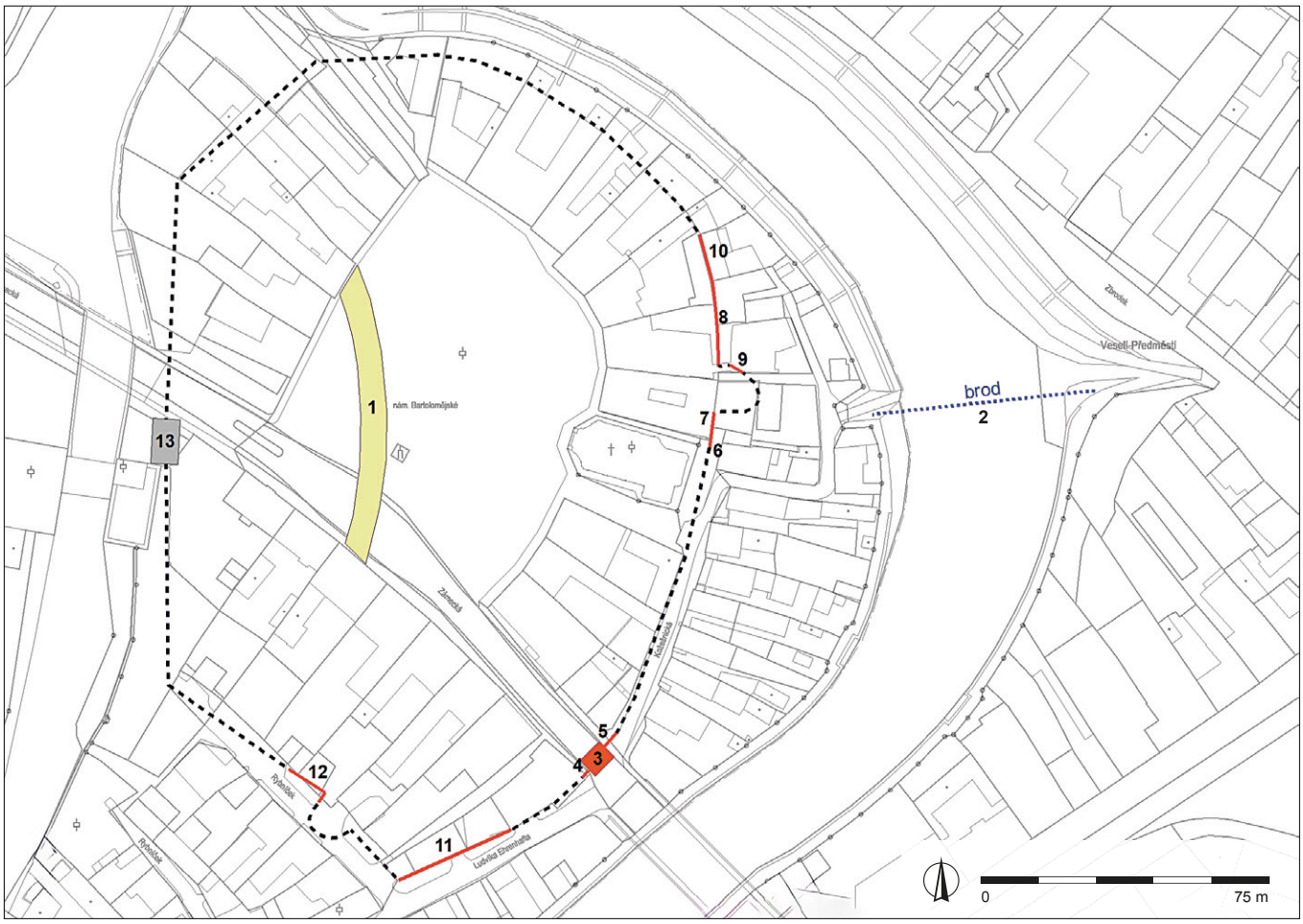

Obr. 2. Veselí nad Moravou. Jednotlivé dokumentované či předpokládané úseky městského opevnění. 1 – Příkop zachycený na Bartolomějském náměstí; 2 – brod; 3 – Horní brána; 4 – městská hradba navazující na Horní bránu na jihozápadě; 5 – městská hradba navazující na Horní bránu na severovýchodě; 6 – archeologicky odkrytý úsek hradby v kanalizaci za kostelem; 7 – dokumentovaný úsek stojící hradby ve zdivu domu č. p. 48; 8 – zbořeny úsek hradby na dvoře Domu přírody; 9 – zdivo bašty(?) zachycené při budování přístavby Domu přírody; 10 – stojící úsek městské hradby na dvoře domu č. p. 45; 11 – stojící úsek hradby v rámci domů č. p. 92 a 93 na ulici Rybníček; 12 – archeologicky odkrytý úsek hradby a bašty(?) na ulici Rybníček; 13 – hypotetická poloha Dolní brány. Čárkovaně hypotetický průběh opevnění. Modře brod vedoucí na Bartolomějský ostrov z levobřežní terasy. Podkladová mapa ČÚZK; grafika M. Dejmal, M. Přibylová, J. Šimík.

Fig. 2. *Veselí nad Moravou. Individual documented or assumed sections of the town fortifications. 1 – Moat captured on Bartolomějské Square; 2 – ford; 3 – Upper Gate; 4 – town wall connecting to the Upper Gate in the southwest; 5 – town wall connecting to the Upper Gate in the northeast; 6 – archaeologically revealed section of the wall in the sewer behind the church; 7 – documented section of a standing wall in the masonry of house No. 48; 8 – demolished section of the wall in the courtyard of the House of Nature; 9 – masonry of the tower(?) discovered during the construction of the extension to the House of Nature; 10 – standing section of the town wall in the courtyard of house No. 45; 11 – standing section of the wall within houses No. 92 and 93 in Rybníček Street; 12 – archaeologically revealed section of the wall and tower(?) in Rybníček Street; 13 – hypothetical location of the Lower Gate. Dashed hypothetical course of the fortification. Blue = ford leading to Bartolomějský Island from the left-bank terrace. Basemap ČÚZK; graphics by M. Dejmal, M. Přibylová, J. Šimík.*

přinesly důležité informace o jižním průběhu opevnění (Dejmal, Šimík 2022; Loskotová et al. 2024). Konečně poslední akcí byla dokumentace bořeného úseku hradby za domem č. p. 47, která byla doplněna drobným archeologickým výzkumem v prostoru východně od hradby (Přibylová 2023). Tyto výzkumy byly doplněny pozorováním a namátkovou dokumentací stavebních prací na jednotlivých částech dochovaného opevnění na Bartolomějském ostrově. Následující text se snaží představit všechny dosud nalezené či předpokládané fortifikační prvky v rámci Bartolomějského ostrova.

Patrně nejstarší objevenou fortifikací v rámci Bartolomějského ostrova je pozůstatek příkopu, který byl nalezen v roce 2009 v jihozápadní části Bartolomějského náměstí a znova v roce 2010 v přilehlé Zámecké ulici (obr. 2: 1). Samotný příkop měl šířku okolo 7 m a v místě jediného realizovaného řezu měl hloubku zhruba 2 m od úrovně písčitého podloží. Jeho zachycený průběh lze přibližně situovat mezi dnešní č. p. 9 v Zámecké ulici a č. p. 35 na Bartolomějském náměstí. Celkově se příkop podařilo zachytit na různých místech v délce kolem 70 m. Příkopem uzavřená plocha se tedy nacházela na západní straně ostrova. Příkop byl snad doplněn lehčím hrazením, které se patrně podařilo doložit v podobě několika zachycených kůlových jam při jeho vnitřní hraně během výzkumu Zámecké ulice v roce 2010. Příkop byl vykopán v místním písčitém podloží a jeho hrany byly proto značně nestabilní. Zásyp příkopu byl poměrně homogenní a nepočetnou nalezenou keramiku z výplně příkopu můžeme datovat někam na přelom 13. a 14. století. Zdá se, že tento objekt patrně s pozdější městskou fortifikací nesouvisí.

Další rozměrný objekt, který mohl být opět příkopem, se podařilo zachytit při rekonstrukci Zámecké ulice v roce 2010 před dnešním č. p. 11, tedy západně od výše popisovaného příkopu. Pozůstatky zahloubeného útvaru, který byl pravděpodobně 5 až 8 m široký a minimálně 2 m hluboký, byly značně poškozeny recentními výkopy a vzhledem k charakteru stavby nemohly být blíže zkoumány. Poměrně homogenní zásyp nepřinesl žádný archeologický materiál, podle kterého by bylo možné objekt datovat. Vzhledem k rozměrům objektu nelze vyloučit, že by se mohlo jednat také o příkop. Stejně jako příkop předešlý, tento hypotetický příkop nemusí s pozdější městskou fortifikací souviset.

Bezpečně s městskou zděnou fortifikací souvisí objekt tzv. Horní brány. Nacházela se na východní straně městečka při dnešní křižovatce Zámecké ulice a ulic Kožešnická a Rybníček (obr. 2: 3). Samotná existence brány je doložena jak v písemných, tak ikonografických pramenech (viz níže). Podařilo se ji zachytit i při archeologickém výzkumu Zámecké ulice v roce 2010. Vzhledem k technologii rekonstrukce byly relikty brány zkoumány v celkem třech úsecích. Při budování severní poloviny vozovky bylo zachyceno základové zdivo brány s. j.[1] 906. Odkrytá část zdiva měla rozměry 4,5 × 1,2 m a pokračovala jižním a východním směrem mimo zkoumanou plochu (obr. 3: B). Výkop pro severní část nově budované vozovky byl hlubší než v její jižní polovině. Pravděpodobně proto nebyly navazující části konstrukce odkryty při výzkumu jižní poloviny vozovky. Kamenné základové zdivo, zapuštěné do půdního horizontu, bylo pojeno žlutou vápennou maltou. Ke stavbě byl použit převážně vápenec. Delší severovýchodní a kratší severozápadní strana zdiva byla zalícovaná. Podařilo se tedy nejspíše odhalit severní nároží budovy brány (obr. 3: A).

Další část brány se podařilo zachytit při budování odtoku dešťové vody do kanalizace od severovýchodního rohu domu č. p. 3 na Zámecké ulici. Tento fragment zdiva (s. j. 922) byl značně poškozen. Přesto jsme si všimli jeho zalícování na severozápadní a severovýchodní straně (obr. 3: A). Jihozápadním směrem na lícované zdivo navazovala do ruda silně vypálená destrukční vrstva. Zbytek okolních terénů byl poškozen recentními výkopy. Samotné kamenné zdivo bylo zbudováno převážně z vápence a opět pojeno na žlutou písčitou maltu. Dle polohy nalezeného reliktu zdiva a jeho podoby se snad můžeme domnívat, že se podařilo částečně odkrýt severní nároží jihovýchodního (vnějšího) průjezdu brány.

Poslední část Horní brány byla zkoumána při výkopu kanalizace, která probíhala v jižní polovině nově budované silnice. Zde se již po částečném narušení podařilo zdokumentovat následující situaci (obr. 3: C, D). Jednotlivé vrstvy úpravy starší komunikace z 14. a 15. století a vrstvy mezi nimi byly porušeny výkopem s. j. 530, který byl na severozápadní straně patrně původně zpevněn dřevěnými kůly (s. j. 923). Výkop pak byl částečně zaplněn zřejmě úmyslně sem uloženou výplní s. j. 3142, která se svažovala východním směrem. Byla tvořena poměrně sterilní hnědou plastickou nivní hlínou. Spodní hranu této uloženiny ani výkopu s. j. 530 se nepodařilo zachytit. Na tuto vrstvu naléhala uloženina s. j. 3141, která představovala silně prohořelý pozůstatek dřevěné konstrukce. Hoření zřejmě probíhalo za minimálního přístupu vzduchu. V námi dokumentovaném úseku se zdálo, že původní trámy konstrukce byly po svahu dolů uloženy podélně ve směru přibližně severozápad–jihovýchod. Velikost mezer mezi těmito prvky neznáme. Asi po 1,3 m od západní hranice s. j. 3141 se výše popisované trámy spojovaly s příčným břevnem orientovaným přibližně severovýchod–jihozápad. Tato konstrukce byla poškozena značným žárem. Pokud se máme nalezenou konstrukci pokusit nějak interpretovat, pak v kanalizaci zachycená část brány představuje její průjezd. Výkop s. j. 530 by mohl být interpretován jako vnitřní šachta[2] v bráně, tedy tzv. vlčí jáma, po obvodu zpevněná kůly. Není však jasný účel shořelé konstrukce s. j. 3141. Pokud budeme uvažovat, že se zde nachází v primární poloze, pak by se mohlo jednat o pozůstatek jakési rampy svažující se dolů k řece. Pokud by se sem jen propadla, mohlo se jednat o svrchní překrytí vnitřní šachty, nebo část případného kolébkového padacího mostu. Bohužel konkrétnější interpretace není možná pro omezený rozsah výkopu. Na konstrukci s. j. 3141 nasedala destrukční vrstva s. j. 3138 tvořená převážně mazanicí a úlomky cihel, ve které se nacházely i čočky s. j. 3140 a 3139. Tyto s. j. představují destrukci dřevohliněných částí brány, které se zde zřítily. Charakter výplně prozrazuje extrémní působení žáru. Jednotlivé kusy mazanice a cihel byly žárem slinuty až do zčásti sklovité podoby. Z této destrukce bylo vyzvednuto několik stavebních kování. Nalezeny byly také dva poměrně nekvalitní stavební články v druhotné poloze. Jeden představuje patrně fragment odrazníku z průjezdu, druhý nejspíše část svislého ostění průjezdového portálu. Oba prvky jsou jen základním způsobem velice hrubě opracované a nenesou žádné detaily ani chronologicky citlivé znaky. Svrchní část zásypu pak představuje kamenná destrukce s. j. 3137, která obsahuje zřícené kamenné zdivo brány. Nejmladší vrstvu, kterou výkop s. j. 530 porušoval, lze datovat do první poloviny 15. století. Z vrstev náležejících přímo bráně nepochází žádný chronologicky citlivý materiál. Můžeme tedy uvažovat, že veselská Horní brána vznikla pravděpodobně ještě v 15. století. Následně zanikla silným požárem, zřejmě ještě ve středověku. Předpokládáme, že destruovaná brána byla obnovena, avšak již bez zahloubeného průjezdu, a zdiva s. j. 906 a 922 tvořila součást i mladší brány.

Při výzkumu reliktů Horní brány byly odkryty i dvě zděné konstrukce, které můžeme patrně považovat za relikt středověké hradby, která na bránu navazovala. V prvním případě šlo o oboustranně zalícované zdivo, které bylo nalezeno jižně od brány (obr. 2: 4). Zhruba 1,5 m silné zdivo probíhalo přibližně v ose severovýchod–jihozápad. Konstrukce sestávala z vápence

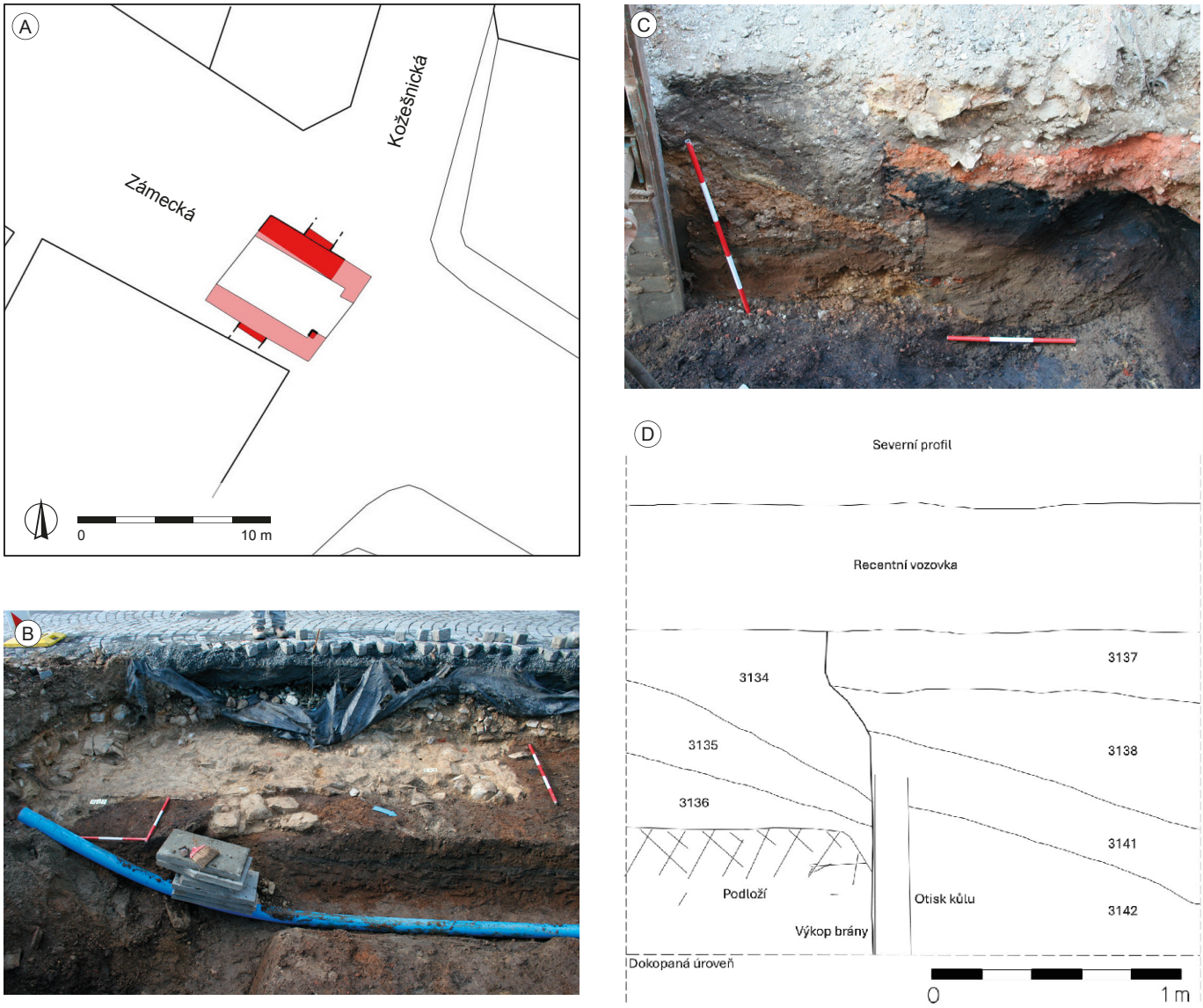

Obr. 3. Veselí nad Moravou, Horní brána. A – rekonstrukce půdorysné situace (tmavě červeně zachycené úseky, světle červeně předpokládané zdivo, čárkovaně hypotetický průběh hradby); B – severovýchodní nároží brány během výzkumu v roce 2011 v popředí relikt městské hradby narušené mladším výkopem (v místě severky); C – severní profil nově budované kanalizace v průjezdu původní brány; D – stejná situace na dokumentovaném řezu. Foto a kresba Archaia Brno z. ú.

Fig. 3. *Veselí nad Moravou, Upper Gate. A – reconstruction of the ground plan situation (dark red recorded sections, light red assumed masonry, dashed, hypothetical course of the wall); B – northeastern corner of the gate during the research in 2011 – in the foreground a relic of the town wall disturbed by a later excavation (on the site of the north marker); C – northern profile of the newly built sewer in the passageway of the original gate; D – the same layout on the documented section. Photo and drawing by Archaia Brno.*

pojeného žlutou vápennou maltou. Na severovýchodě se zřejmě původně napojovala na zdivo brány. Nicméně toto místo nebylo zkoumáno. Zeď byla zachycena až jihozápadně při hraně dnešní komunikace a chodníku.[3] I tak ovšem můžeme relikt s jistou mírou pravděpodobnosti považovat za základové zdivo jihovýchodního úseku hradby, která nejspíše pokračovala dále jihozápadním směrem pod dnešní chodník. V dalším přiléhajícím úseku byla nejspíše zničena při výstavbě domu č. p. 3.

Další relikt zdiva byl nalezen na severovýchodní straně, kde přiléhal patrně na spáru ke zdivu brány s. j. 906. Jednalo se o drobný relikt základového zdiva, které zřejmě vedlo dále severovýchodním směrem (obr. 2: 5). Zdivo bylo zachyceno pouze v délce 0,5 m při šířce jen 0,5 m. Čistě kamenné zdivo bylo pojené žlutou vápennou maltou. Dále severním směrem bylo poškozeno recentními výkopy. Líc zdiva se zachoval pouze na jihovýchodní straně. Na severní straně bylo zdivo ubouráno. Z konstrukce se zachoval pouze poslední řádek zdiva a je otázkou, zda nedaleký drobný výkop vyplněný sutí nemůže představovat vyrabovaný úsek při severozápadním líci zdiva (obr. 3: B). Pak by šířka konstrukce byla okolo 1,6 m. Relikt by vzhledem ke své poloze a charakteru mohl představovat úsek hradby vedoucí od Horní brány severním směrem.

Městskou hradbu se snad podařilo zachytit i severně od bývalé Horní brány. V roce 2009 byl při budování kanalizace v prostoru za kostelem sv. Bartoloměje odkryt drobný relikt městské hradební zdi. Šlo o kamenné, žlutou písčitou maltou pojené základové zdivo o šířce 1,2 m (s. j. 902), orientované ve směru přibližně sever–jih (obr. 2: 6; 4: B). Základová spára byla ještě ve vrstvě půdního typu. Na východní straně byla zeď poškozena mladším zdivem recentní branky. Jižním směrem zdivo pokračovalo jen 1 m, dále bylo zničeno recentními výkopy. Ani dále, v jižním směru budované kanalizace, nebyla hradba znovu zachycena, nejspíš zde byla již dříve odstraněna.

Naopak archeologickým výzkumem zachycený úsek hradební zdi bezprostředně pokračuje severním směrem v rámci dnešního objektu č. p. 48. Tento dům stojí na Bartolomějském náměstí, ale

Obr. 4. Veselí nad Moravou. A – zadní část domu č. p. 48 severně od kostela s jasně patrnou využitou starší hradební zdí, pohled od jihu; B – zbořený úsek téže hradby jdoucí jižním směrem od č. p. 48 zachycený při výzkumu v roce 2009. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 4. *Veselí nad Moravou. A – rear part of house No. 48 north of the church with a clearly visible use of the older town wall, view from the south; B – demolished section of the same wall running south from No. 48 captured during the research in 2009. Photo by Archaia Brno.*

popisovaná část je přístupná z Kožešnické ulice. Hradební zeď zde tvoří minimálně část východní stěny domu (obr. 2: 7). Jelikož je jižní povrchová úprava fasády domu částečně poničena erozí, lze velice dobře pozorovat (stav ještě v roce 2024), že hradební zeď je dochovaná až do výšky celého prvního patra a vůči zbytku domu je oddělena znatelnou spárou. Šířka zdi je shodná s archeologicky odkrytým úsekem a obě části jsou spolu provázány. Pouze jižní (ubouraný) líc úseku hradby v rámci domu je zapraven do roviny, pro potřeby fasády domu (obr. 4: A). Jak daleko severním směrem tvoří bývalá hradba východní zeď č. p. 48, nevíme. Samotný dům se skládá ze čtyř křídel okolo malého dvora. Má dva průjezdy, a to západním směrem na náměstí a východním do zahrady. Můžeme uvažovat, že hradební zeď tvoří východní zeď domu č. p. 48 minimálně po úroveň průjezdu do zahrady, asi do necelé půli šíře budovy, což odpovídá přibližně 6,5 m, pokud netvoří ještě delší úsek východní zdi domu.

Další možnost prozkoumat relikt městského opevnění se naskytla v roce 2022 při opravě, respektive celkové přestavbě Domu přírody (investor ZO ČSOP Bílé Karpaty) na Bartolomějském náměstí č. p. 47 (obr. 2: 8). Tehdy byl upravován samotný dům, dvůr za ním a zadní parcelní zeď, kterou částečně tvořila právě starší hradba. Zároveň byl zbourán dům č. p. 57, který se k hradbě přimykal z východní strany a byl přístupný z Kožešnické ulice. Byla tak odkryta hradební, později parcelní zeď v celé své výšce. Navíc byl realizován poměrně rozměrný výkop ve východním předpolí hradby, který doložil s městským opevněním patrně související situace (obr. 5). V době našeho příjezdu na lokalitu započalo již odbourávání městské hradby, přičemž byla již částečně snesena jižní část koruny zdiva a byly odstraněny některé mladší nástavby související se zbouraným domem č. p. 57. Taktéž již došlo k dílčímu zřícení vnitřního, západního, líce hradby. Pokud víme, situaci kromě nás nikdo podrobněji nedokumentoval[4] (Přibylová 2023).

Samotná kamenná hradební zeď (s. j. 900) byla zděná na písčitou vápennou maltu. Zdivo, tvořené především vápencem, nebylo řádkováno příliš kvalitně, jeho střed byl spíše litého, rovnaného charakteru. Samotná hradba byla založena poměrně mělce, na úrovni 175,8 m n. m. Její základ nedosahoval geologického podloží ani půdního horizontu. Líce zdiva byly silně upravovány mladšími zásahy. Zbytky původních líců se zachovaly pouze místně a šlo většinou také o nerovné, částečně doplňované zdivo bez zbytků původní omítky či jiné povrchové úpravy.

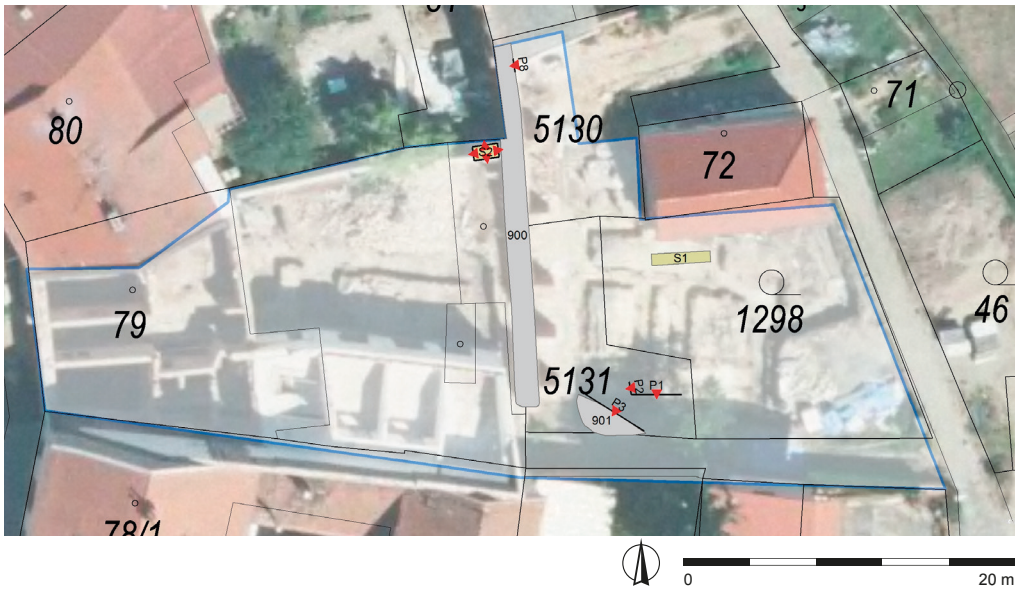

Obr. 5. Veselí nad Moravou, oprava Domu přírody. Průběh městské hradby (s. j. 900) a patrně reliktu bašty (s. j. 901) s vyznačením dokumentovaných profilů. Podkladová mapa ČÚZK; grafika M. Dejmal, M. Přibylová, J. Šimík.

Fig. 5. *Veselí nad Moravou, repair of the House of Nature. Course of the town wall (s. u. 900) and probably the relic of the tower (s. u. 901) with marking of the documented profiles. Basemap ČÚZK; graphics by M. Dejmal, M. Přibylová, J. Šimík.*

V rámci parcely č. 79 byl dokumentován vnitřní, západní, líc původní hradby. Samotná svrchní část hradby byla již v době dokumentace částečně odbouraná, a tudíž se nepodařilo zachytit žádné detaily, které mohly souviset s úpravou koruny hradby.

Celý západní líc šlo rozdělit na tři části. V nejsevernější části byl částečně dochovaný původní líc hradby, i když byl značně pozměněn mladšími úpravami. Do původního zdiva bylo vylámáno celkem nejméně pět čtvercových otvorů (obr. 6: a) v jedné linii o rozměrech přibližně 0,4 m. Rozestupy mezi otvory byly asi 0,5 m. Později byly otvory zazděny cihelnou zazdívkou. Nepochybně se jednalo o trámové kapsy náležící nějaké mladší budově, přistavěné k hradební zdi. Patrně ke stejné stavbě mohl patřit i do původní hradby druhotně vylámaný výklenek o šířce 0,7 m a výšce 0,4 m, který byl později zazděn cihelnou zazdívkou (obr. 6: b). Pravděpodobně poškozený líc zdiva byl v dolní severní části vyspraven z nepálených cihel, přičemž ve vysprávce byly patrné i drobné čtvercové otvory (obr. 6: m). Spodní část hradby pak byla nepříliš kvalitně přelícovaná (obr. 6: c). Všechny tyto konstrukční prvky pocházejí zřejmě z jedné stavby, která byla nejspíše štítovou stranou přistavěna k starší hradební zdi. Severní zeď budovy stála patrně v místech dnešní parcelní zdi mezi parcelami č. 79 (č. p. 47) a č. 80 a 81. Je otázkou, kde se nacházela jižní zeď. Její relikt by možná mohla představovat zachycená jizva patrná až do výšky 2,5 m od povrchu dvora (obr. 6: d). Šířka budovy by pak byla přibližně 5 m a samotná jižní zeď tak mohla mít šířku okolo 1 m. Není ovšem vyloučeno, že zeď (obr. 6: d) náležela další budově, která se nacházela dále jižním směrem. Objevené relikty budovy snad můžeme ztotožnit se stavbou, která je zachycena na stabilním katastru z roku 1827. Zde je patrné nádvorní křídlo, které zaujímá severní stranu dvora a navazuje jak na dům v čele parcely, tak na hradební zeď. Otázkou zůstává, proč měla budova trámy uloženy zdánlivě nelogicky ve směru východ–západ, a ne ve směru sever–jih. Zjištěné uložení snad souvisí s možným patrem, či půdou. Kromě výše popsaných situací byly v severní třetině vnitřního líce odhaleny i dvě cihelné plomby, které s velkou pravděpodobností představují opravy porušené hradební zdi (obr. 6: e, f).

Vnitřní líc střední části zdi byl poměrně nekvalitně opraven. Nový líc (obr. 6: g) byl o několik centimetrů předsazen před původní. Šlo o smíšenou konstrukci, přičemž se původní omítka asi nedochovala. Celý nový líc zřejmě tvořil součást interiéru stavby. Líc byl zachycen v délce 5 m. Kromě toho byly zjištěny čtyři čtvercové trámové kapsy (obr. 6: h), které byly vysekány do starší zdi. Rozměry kapes se pohybovaly mezi 20–25 cm. Rozestupy mezi kapsami byly 0,4–0,5 m. Kapsy možná opět náležely stejné stavbě, která byla nejspíše k hradbě přiložena okapově. Nelze ani vyloučit, že její severní zeď tvořila odhalený relikt stěny v podobě jizvy (obr. 6: d). Otázkou je jižní ukončení budovy. Líc byl zachycen jen v délce 5 m, ovšem budova mohla pokračovat dále k jihu. Snad můžeme stavbu ztotožnit s dřevěnou budovou zachycenou na stabilním katastru z roku 1827.

Jižní část vnitřního líce byla částečně sesutá. Nápadná je obrovská plomba ve zdivu, provedená z nepálených cihel (obr. 6: ch). Částečně za ní se pak nacházela další zazdívka (obr. 6: i), tentokráte z pálených cihel. Je otázka, jestli zazdívka z cihel nesouvisí s možným průchodem v těchto místech (viz níže). Na zazdívky jižním směrem navazující úsek líce pak již byl tvořen původním zdivem, ovšem ve značně upravené podobě.

Vnější, východní, líc hradební zdi, byl zpřístupněn až po zbourání domu č. p. 57. Četné konstrukční detaily sledovatelné na zdivu náležely právě této stavbě. Zastavme se tedy pouze u detailů, které byly nejspíše starší než zmiňovaný dům. Předně to byla jizva po navazujícím zdivu (obr. 7: j). Tato jizva se nacházela na úplném jižním konci východního líce a připojující, odbourané, zdivo vedlo východním směrem. Šířka zdiva byla podle jizvy přibližně 1,5 m a jizva se táhne po celé výšce dokumentovaného líce (svrchní část hradby ale již byla odbourána). Můžeme uvažovat, že se zde k hradbě připojovalo zdivo s. j. 901, zachycené ve výkopu východně od hradební zdi (viz níže).

Dalším nápadným prvkem byly čtvercové trámové kapsy (obr. 7: k), které bylo možno sledovat ve stejné výšce ve zdivu. Celkem se jich podařilo rozlišit pět. Jejich rozměry se pohybovaly těsně nad 0,15 m a hloubka okolo 0,2 m. Kapsy byly ve stejné výšce, a ač jinak není celý východní líc nijak dobře řádkován, právě kapsy navazují na dobře rozlišitelný řádek. Kapsy snad pocházejí již z doby výstavby hradby a můžeme uvažovat, že se jednalo buď o pozůstatek samonosného lešení či kotvení lešení pro výstavbu horní partie zdi, nebo by se mohlo jednat o zbytek na vnější straně vyloženého ochozu. Původní úpravu koruny zdiva bohužel neznáme.

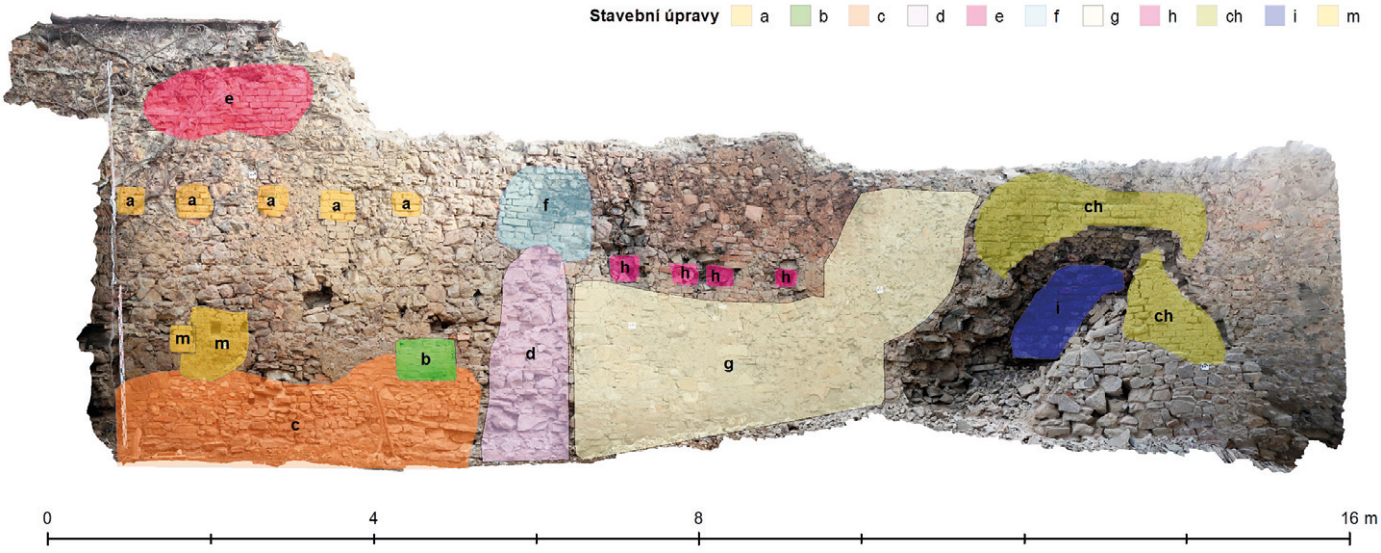

Obr. 6. Veselí nad Moravou, oprava Domu přírody. Vnitřní (západní) líc hradby s vyznačením stavebních zásahů a stavebních detailů – bližší popis viz text. Grafika M. Dejmal, M. Přibylová, J. Šimík.

Fig. 6. *Veselí nad Moravou, repair of the House of Nature. Inner (western) face of the wall with markings of construction interventions and construction details – for a more detailed description, see the text. Graphics by M. Dejmal, M. Přibylová, J. Šimík.*

Obr. 7. Veselí nad Moravou, oprava Domu přírody. Vnější (východní) líc hradby s vyznačením stavebních zásahů a stavebních detailů – bližší popis viz text. Grafika M. Dejmal, M. Přibylová, J. Šimík.

Fig. 7. *Veselí nad Moravou, repair of the House of Nature. Outer (eastern) face of the wall with markings of construction interventions and construction details – for a more detailed description, see the text. Graphics by M. Dejmal, M. Přibylová, J. Šimík.*

Dalším prvkem, který byl sice až druhotný, ale zaslouží si pozornost, je čtvercový výklenek z cihel o šířce přibližně 1 m a výšce skoro 1,8 m (obr. 7: l) s navazujícím cihelným segmentovým záklenkem v jižní části vnějšího líce. Celý výklenek byl původně zazděn, a tak je zachycen i na námi pořízené dokumentaci. Při následných bouracích pracích byl ovšem částečně odhalen (obr. 8: D). Samotný cihelný výklenek ovšem nepředstavoval původní úpravu. Vzhůru západním směrem stoupající cihelný segmentový záklenek jistě přesahoval mladší úpravu výklenku. Je tedy otázkou, zda se nemůže jednat o průchod hradbou, doložený v historických pramenech k roku 1768 a 1783 (Groš, Futák 2016, 174; 2017, 37). Na druhé straně, tedy v západním líci, by průchodu odpovídala zazdívka z pálených cihel (obr. 6: i). Všechny další konstrukční detaily na východním líci snad již souvisí pouze se zbouraným domem č. p. 57 a mladšími opravami zdi.

Těsně při vnitřní patě hradební zdi, v severovýchodním rohu parcely č. 79, byla vykopána malá sonda (S2/2022) na základovou spáru zdi (obr. 5). Ve svrchní části sondy byla dokumentována sekvence planýrek související patrně s úpravami dvora. Z těchto vrstev nebyl získán žádný datovatelný materiál. Většinu objemu sondy představoval objekt s. j. 503. Jáma byla vykopána až v době existence hradební zdi. Výplň objektu k hradbě téměř těsně přiléhá, ale není patrné porušení hradbou. Výkop, který mohl sloužit jako odpadní jáma v zadní části parcely, obsahoval ve výplni s. j. 115 poměrně značné množství keramiky datované do druhé poloviny 15.–16. století. Zajímavým nálezem byl kus nádoby unikátního tvaru, snad poutnické lahve. Nádoba měla zploštělý tvar zdobený plastickým reliéfem, ouško a hrdlo. U části považované za hrdlo je nádoba zvláštně dekorována, výzdoba má snad představovat imitaci nýtků. Ve výplni s. j. 115 byla rovněž nalezena mince, fenik ražby arcibiskupa Matyáše Langa ze Salzburgu z první poloviny 16. století.

Další výzkumné práce proběhly ve východním předpolí městské zdi (obr. 5), a to na původní parcele č. 1298, dnes nově jako parcela č. 79. Jako první byla provedena strojně kopaná zjišťovací sonda (S1/2022); kromě několika úrovní zahradního horizontu a navážek zde bylo zachyceno geologické podloží ve výšce 173,2 m n. m., přičemž povrch podloží strmě klesal na východ, směrem k řece.

Další dva dokumentované profily (P1 a P2) vznikly při odstranění novověkého sklepa na původní parcele č. 5131. Na profilech bylo zachyceno písčité podloží (s. j. 100) a na něj nasedající půdní horizont. Tento původní terén byl navýšen dorovnávkami terénu s. j. 103 a 104. Na dorovnávce s. j. 104 je rozprostřena destrukce kamenné konstrukce, pravděpodobně zdiva s. j. 901, která byla zachycena během dalších výkopových prací o necelé 2 m dál jihozápadním směrem. Destrukci překrývala vrstva vypálené hlíny s. j. 107, snad rozplanýrovaná požárová destrukce dřevohliněné stavby (staveb). Souvrství uzavírá písčitohlinitý zahradní horizont s. j. 108 vyrovnávající sklon svahu. Situaci narušuje výkop s. j. 500, vyplněný podobnou uloženinou, jakou je požárová destrukce s. j. 107. Pravděpodobně se jedná o kůlovou jámu zasypanou po vytažení či vyhnití kůlu.

Během další fáze výzkumu bylo sledováno hloubení stavební jámy pro základy nové stavby stojící ve východní části dnešní parcely č. 79 (obr. 5). Během těchto prací byla v jihozápadním rohu stavební jámy (P3) odhalena masivní kamenná zeď s. j. 901 (obr. 8). Původní vyšší partie zdi byla ubourána a destrukce byla rozplanýrována do okolí (s. j. 105 a 106, patrné už na P1 a P2). Planýrku destrukce opět překrývá zahradní horizont s. j. 108. Pod masivní zdí s. j. 901 se nachází starší výkop s. j. 501. Nejedná se patrně o výkop pro zeď s. j. 901, ale o starší rozměrný výkop vyplněný tmavě hnědou půdou s. j. 111, vzhledově totožnou s půdním horizontem s. j. 101, jedná se tedy pravděpodobně o přemístěný půdní horizont. Objekt je dále vyplněn černohnědou půdou s. j. 110 a žlutou hlínou s. j. 109, které jsou velmi podobné uloženinám pod vlastní hradbou s. j. 900 a vrstvám zachyceným v sondě S2. Jedná se tedy pravděpodobně o plošné vrstvy představující planýrky a kulturní vrstvy, klesající po svahu k řece. Stěna výkopu s. j. 501 má charakter velmi ostré linie mezi výplněmi a podložím. Naopak u dna přechází výplň velmi pozvolně do podloží. Tento stav je pravděpodobně způsoben vegetačním zarůstáním objektu či působením vody. Objekt s. j. 501 je poměrně rozměrný, se šikmými stěnami, jeho účel se však nepodařilo zjistit.

Jeden z posledních doposud stojících úseků veselské městské hradby se nachází severně od výše popisovaných situací, a to na dvoře domu č. p. 45, který je jinak orientován do Bartolomějského náměstí, přičemž uzavírá celou zadní, východní

Obr. 8. Veselí nad Moravou, oprava Domu přírody. A – relikt zdiva bašty(?) s. j. 901, pohled od východu; B – totéž zdivo (s. j. 901), které je zahloubeno do patrně staršího výkopu s. j. 501, pohled od severovýchodu; C – zdivo bašty(?) s. j. 901 s patrnou destrukcí tohoto zdiva s. j. 105 a 106, pohled od severovýchodu; D – relikt zdiva bašty(?) s. j. 901 po částečném ubourání. Vpravo je v již částečně zbořené městské hradbě s. j. 900 patrný zaslepený historický otvor průchodu vedoucí skrz hradbu, pohled od východu. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 8. *Veselí nad Moravou, repair of the House of Nature. A – relic of the masonry of the tower(?) s. u. 901, view from the east; B – the same masonry (s. u. 901), which is sunk into a probably older excavation s. u. 501, view from the northeast; C – masonry of the tower(?) s. u. 901 with visible destruction of this masonry s. u. 105 and 106, view from the northeast; D – relic of the masonry of the tower(?) s. u. 901 after partial demolition. On the right, in the already partially demolished town wall s. u. 900, a bricked-up historical opening leading through the wall is visible, view from the east. Photo by Archaia Brno.*

část původní parcely (obr. 2: 10). Ještě po většinu druhé poloviny 20. století stála u hradební zdi dnes již neexistující budova č. p. 46. Hradba, podobně jako na vedlejší parcele s domem č. p. 47, z které bezprostředně pokračuje, stojí na hraně zvýšené části ostrova a nižší východní části. Z východní části není budova přístupná, jelikož je k ní přistavěna budova č. p. 54 se vstupem z Kožešnické ulice. Samotná kamenná hradba je silně pozměněna mladšími přístavbami a zcela změněna je i její koruna (obr. 9). Dodnes zůstaly zachovány části konstrukcí zaniklého domu č. p. 46 přistavěné k hradbě.

Malé části přístupného kamenného neomítaného zdiva neobsahují žádné viditelné stavební detaily, které by bylo možné vztáhnout přímo k době fungování fortifikace. Výška dochované zdi je 5,8 m včetně nástavby domu č. p. 54. Relikty dochované hradby dosahují ale pouze do výšky přibližně 4,4 m, úsek značně přestavěného opevnění má délku okolo 20 m. Další pokračování hradební zdi na severovýchodní straně města je diskutabilní. Nelze vyloučit, že hradba v nějaké podobě pokračuje i ve východní zdi hospodářské budovy, která stojí na dvoře domu č. p. 45, možná dokonce i v jihozápadní stěně hospodářského stavení stojícího za domem č. p. 44.

Ze severní části bývalého prostoru města již další úseky fortifikace neznáme. Naopak v rámci jižní části města existují dvě, respektive tři místa, kde se části fortifikace zachovaly, nebo byly odkryty výzkumem, či jsou jinak doloženy. Městská hradební zeď se pravděpodobně dochovala do dnešních dnů ve východní zdi domů č. p. 92 a 93 na ulici Rybníček, přičemž existenci hradby v těchto místech předpokládá i místní tradice (obr. 2: 11; Groš, Futák 2016, 28). Tyto dva domy byly původně tvořeny čtyřmi staveními orientovanými do uličky Ludvíka Ehrenhafta a dříve náležely židovským obyvatelům Veselí. Dnes jde o dvě třípodlažní stavení složitého stavebního vývoje. Nejnižší podlaží je z ulice Rybníček, z východu, přístupné jako přízemí, z uličky Ludvíka Ehrenhafta však jde o suterén. Na východní fasádě obou domů je patrné odsazení zdiva, přičemž právě spodní, odsazená část zdiva je místní tradicí považována za zbytky městské hradby. Odsazená část končí přibližně v úrovni poloviny třetího podlaží domu č. p. 93; je prolomena jen dveřmi a oknem v úrovni druhého podlaží a garážovými vraty v přízemí. Všechny tyto otvory jsou patrně až recentní. U domu č. p. 92 je situace složitější. Samotné odsazení zde pokračuje, ale jen na jižní třetině fasády, kde nicméně netvoří svislý líc, ale je zešikmené spíše do podoby opěráku. Jelikož je dům vyšší, při stejném počtu podlaží se hranice římsy vůči domu č. p. 93 nachází přibližně mezi druhým a třetím podlažím. Na severní straně je předstupující část snížena pouze na úroveň prvního podlaží. Tato úprava patrně vznikla až při probourání velkého okna v druhém podlaží někdy v druhé polovině 20. století. Zajímavou podobu má i severní část východní fasády domu č. p. 92. Před zbytek fasády opět předstupuje zdivo tvořící dnes trnož pro balkon nacházející se v třetím podlaží. Nejsevernější část zdiva je svislá a je v něm prolomeno velice drobné štěrbinové okno. Jižním směrem se pak zdivo šikmo stáčí ke střední části fasády, kdy na ni ale plynule nenavazuje a je zde patrný odskok.

Obr. 9. Veselí nad Moravou. Dochovaný úsek značně přestavěné hradby za č. p. 45. Vpravo je patrný dokumentovaný a dnes z větší části zbořený úsek městské hradby za č. p. 47. Pohled od jihozápadu. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 9. *Veselí nad Moravou. A preserved section of the significantly rebuilt wall behind No. 45. On the right, a documented and now largely demolished section of the town wall behind No. 47 is visible. View from the southwest. Photo by Archaia Brno.*

Místní tradice zmiňující existenci zbytků hradby ve východní fasádě domů č. p. 92 a 93 je patrně oprávněná. Nicméně si nejsme jistí, která část dnes stojících konstrukcí představuje tyto zbytky. Pokud je nám známo, žádná odborná dokumentace reliktů hradby nebyla provedena, a to ani při opravě fasád těchto domů. V roce 2009 byla opravována fasáda domu č. p. 93. Při náhodné pochůzce se nám podařilo zdokumentovat několik detailů, bohužel rekonstrukce již byla skoro hotova. V úrovni prvního a na několika místech druhého podlaží bylo patrné, že líc předstupující části je cihelný. Zda šlo jen o nějakou mladší plentu, nebo původní zdivo, nebylo jasné. Naopak kamenné zdivo bylo zaznamenáno v úrovni třetího podlaží. Překvapivě ne na předstupující, ale na zadní ustupující části. Žlutou písčitou maltou pojené zdivo bylo lícováno a dochovalo se v rozdílné výšce. Při jižním konci fasády to bylo přibližně 40 cm, při severním pak snad až pod úroveň střechy, přičemž ani jeden okraj fasády jsme nemohli dokumentovat. Nevíme tedy, zda zdivo pokračuje i směrem k č. p. 92. Mladší nadezdívka, či možná jen plenta, byla cihelná s četnými vysprávkami.

Ulice Rybníček původně nebyla v místech u č. p. 92 a 93 tak široká jako dnes. Ke zmíněným dvěma (čtyřem) domům z východní strany, tedy z druhé strany původní hradby, přiléhaly minimálně tři drobné přízemní domky. Původně šlo o č. p. 55, 56 a 57. Všechny tyto domy byly v první polovině 20. století zbourány a ulice Rybníček rozšířena. Jako první bylo zbořeno č. p. 55, a to po požáru v roce 1938. Nejstarší podoba zdejší zástavby je poprvé doložena na indikační skice stabilního katastru (1827) a později i na několika fotografiích z první poloviny 20. století (Groš, Futák 2017, 104–105). Právě na historických fotografiích je patrno několik detailů, které mají spojitost s veselskou městskou hradbou. Na prvním snímku, který je fotografován od východu, je ještě stojící dům č. p. 55 a za ním v pozadí východní fasáda třetího podlaží domu č. p. 92 (obr. 10: A). Pokud to lze rozeznat, severní část této fasády je patrně cihlová. Alespoň se tak zdá v místech pod odpadlou omítkou okolo čtvercového okna s mříží a dále v severovýchodním nároží, kde je všude patrné cihelné zdivo. Kromě výše zmíněného jsou na fotografii viditelné další čtyři okenní otvory. Všechny v třetím podlaží zřejmě souvisí s mladšími úpravami domu, a to včetně atypicky úzkého okna ve středu fasády. Ovšem poměrně zajímavé je malé obdélné okénko nacházející se v úrovni druhého podlaží domu č. p. 92, které upravené existuje dodnes. Svým tvarem a přibližnými rozměry evokuje prostou štěrbinovou střílnu, i když se může jednat také o druhotně proražený větrací otvor. V pravé části snímku se nachází dům č. p. 93, který byl v době průzkumu přestavován. Na snímku je již celá jeho východní zeď do úrovně druhého podlaží nově vyzděna z cihel. Třetí podlaží chybí, ale nad ním je patrná původní částečně odstraněná střecha.

Další dva mladší snímky vznikly až po demolici domu č. p. 55. V prvním případě jde o pohled od severu do ulice Rybníček (obr. 10: B). Na snímku můžeme sledovat kamenné zdivo, které tvoří jižní část východní fasády domu č. p. 92 až do úrovně jeho třetího podlaží; k němu byl přiložen dnes již zbořený dům č. p. 55. Zdivo předstupuje před zbytek fasády domu. Jeho jižní část je v celé výšce lícovaná, přičemž ve spodní části je ještě patrná omítka přízemí domu č. p. 55. Líc zdiva je zjevně svislý. Druhý snímek od severovýchodu (obr. 10: C) zobrazuje stejné kamenné zdivo tvořící jižní část východní fasády domu č. p. 92. Lícovaná je opět jen jeho jižní část, avšak ne až úplně ke koruně zdiva. Dolní část zdiva není na snímku vůbec vidět. Naopak je patrný další líc tohoto zdiva, tentokráte na severní straně. Jelikož zdivo fasádu celé budovy mírně předstupuje, je na snímku patrný nehluboký severní líc, který, pokud lze rozeznat, vypadá poměrně pravidelně. Na severní straně na líc navazuje poněkud ustupující cihelné zdivo, které je ve stejné úrovni jako zbytek fasády. Těžko interpretovatelná je situace v pravé části snímku. Zde opět před zbytek líce fasády předstupuje zdivo, možná i kamenné. Nevalná kvalita snímku a také fakt, že v těchto místech se původně připojovala zeď domu č. p. 55, vede k domněnce, že se může jednat pouze o jizvu po tomto spoji.

Přestože nepochybujeme, že v dnešní východní fasádě domů č. p. 92 a 93 jsou ukryty zbytky veselské hradební zdi, je vzhledem k absenci průzkumů těžko posoudit rozsah zachovaných konstrukcí a jejich původní podobu. Se zřetelem k již výše zmíněnému nedostatku vhodného stavebního kamene v okolí města a na základě ostatních dokumentovaných úseků předpokládáme, že doložené úseky kamenného zdiva můžeme spojit s městským opevněním. Pokud bychom vyhodnocovali situaci pouze podle zjištění na č. p. 93, mohlo by se zdát, že vlastní hradba se nachází spíše až za předsunutou, nižší, částí fasády. Lákavým vysvětlením celé situace by bylo, že přední odskočená část líce tvoří zbytek zbořeného domu č. p. 57, který byl k hradbě přistavěn. Tuto možnost však rozporuje další historická fotografie s pohledem na č. p. 57 a 93 od jihu, kde je jasné, že odskok existoval i před zbořením č. p. 57 (obr. 10: D). Cihelné zdivo, které jsme v předsazené části registrovali v roce 2009, patrně přináleží pouze nějakým opravám líce v souvislosti s č. p. 57, či po jeho zboření. Původní hradbou je pak zřejmě právě nižší odsazená

Obr. 10. Veselí nad Moravou, ulice Rybníček. Historické fotografie zachycující severní část ulice před rokem 1940. A – uprostřed později zbořený dům č. p. 55, v pozadí pak dodnes stojící č. p. 92, pohled od severovýchodu; B – pohled do ulice Rybníček od severu – dům č. p. 55 je již zbořen, uprostřed stále stojící dům č. p. 56, vlevo dům č. p. 92; C – východní fasáda domu č. p. 92 po zboření domu č. p. 55 – pohled od severovýchodu; D – pohled do severní části ulice Rybníček od jihozápadu – snímek zachycuje dosud stojící domy č. p. 57–55 (zleva), opřené o domy č. p. 93 a 92. Podle Groš, Futák 2017, 104, 105.

Fig. 10. *Veselí nad Moravou, Rybníček Street. Historical photographs showing the northern part of the street before 1940. A – in the middle, the later demolished house No. 55, and in the background, the still standing No. 92, view from the northeast; B – view of Rybníček Street from the north – house No. 55 has already been demolished, in the middle still standing house No. 56, on the left house No. 92; C – eastern facade of house No. 92 after the demolition of house No. 55 – view from the northeast; D – view of the northern part of Rybníček Street from the southwest – the picture shows the still standing houses No. 57–55 (from left), supported by houses No. 93 and 92. After Groš, Futák 2017, 104, 105.*

část. Co ale představuje námi zachycené zdivo nad úrovní odsazení ve výšce třetího podlaží? Nezdá se nám pravděpodobné, že by přímo na původním líci prosté hradby bylo odsazení viditelné z vnější strany. Dalo by se ale přemýšlet například o existenci zastřešeného ochozu kryjícího předprsní zeď hradby. Ovšem pro jakékoliv další vývody bude nutno posečkat do dalších průzkumů objektu, pokud budou někdy provedeny.

V rámci č. p. 92 není situace o nic čitelnější. Snad oprávněně můžeme za relikt hradby považovat úsek odsazeného zdiva, které bezprostředně navazuje na č. p. 93. Dnešní sešikmený líc je pravděpodobně výsledkem mladších úprav a původně byl svislý. Jak dál hradba (kamenné zdivo) pokračovala na sever, nevíme. Nabízí se hypotéza, že zdivo severním směrem vůbec nepokračovalo. Na historických fotografiích zachycený pravidelný severní líc zdiva by mohl být původní. Nepřítomnost líce na zdivu na východní fasádě při severním nároží by mohla naznačit, že zde kdysi navazovalo zdivo vedoucí východním směrem. Takovému stavebnímu řešení by mohla odpovídat existence dovnitř otevřené bašty, což by vysvětlilo i absenci staršího než cihlového zdiva ve střední části východní fasády č. p. 92. Naopak by se tato teorie příliš neshodovala s možností, že zdivo v severním rohu východní fasády také patří k hradbě. Toto zdivo by totiž představovalo severní pokračování hradby a vnitřní šíře bašty by pak činila jen několik málo metrů. Nicméně, o charakteru a původu zdiva tvořícího dnes trnož pod balkon v severním nároží fasády nic bližšího nevíme. Stejně tak se nedokážeme ani zevrubněji vyjádřit k drobnému obdélnému okénku evokujícímu střílnu.

Pozůstatky opevnění města, tentokráte na jeho původní jižní straně, se podařilo dokumentovat při výzkumu v roce 2021 (Dejmal, Šimík 2022). Tehdy proběhl drobný archeologický výzkum při novostavbě garáží orientovaných do ulice Rybníček (parc. č. 611, 612, 618). K ohlášení akce došlo až po provedení zemních prací. Výzkum se tedy omezil pouze na dokumentaci archeologických situací odhalených ve stěně výkopu a v základových pasech. V jižním základovém pasu budoucích garáží se podařilo zachytit zdivo městské hradební zdi v délce skoro 11 m (s. j. 905; obr. 2: 12). Výkopem sice vedlo částečně napříč, přesto víme, že šířka zdiva byla skoro 1,3 m. Použité vápencové kameny

pojila žlutá vápenná malta s velkým obsahem písku. Zkoumané zdivo bylo z větší části základové, lokálně jsme dokumentovali i uloženiny starší než hradební zeď. Hradba procházela přibližně v ose východ–západ, s mírným vybočením severním a jižním směrem. Zajímavé je, že přibližně v polovině zaznamenaného průběhu hradby byla odhalena prasklina ve zdivu a celá západní část hradby je silně vykloněna jižním směrem. Co tuto statickou poruchu způsobilo, nelze z výzkumu odvodit. Nicméně po této události nemohla hradba ve své nadzemní části v tomto úseku již existovat, nebo mohla stát jen v silně porušeném torzu (obr. 11: A).

Velice zajímavou situaci se podařilo odkrýt ve východní části výkopu pro jižní pas garáží, na který navazoval výkop pro přípojku inženýrských sítí. Zde se na zdivo hradební zdi s. j. 905 pojila další zeď jdoucí v ose přibližně sever–jih. Toto zdivo mělo stejnou strukturu, maltu, stavební materiál jako hradební zeď s. j. 905 a bylo s ní provázáno, pouze základová spára se nacházela o přibližně 30 cm níže. Obě zdiva tedy vznikla současně (obr. 11: B).

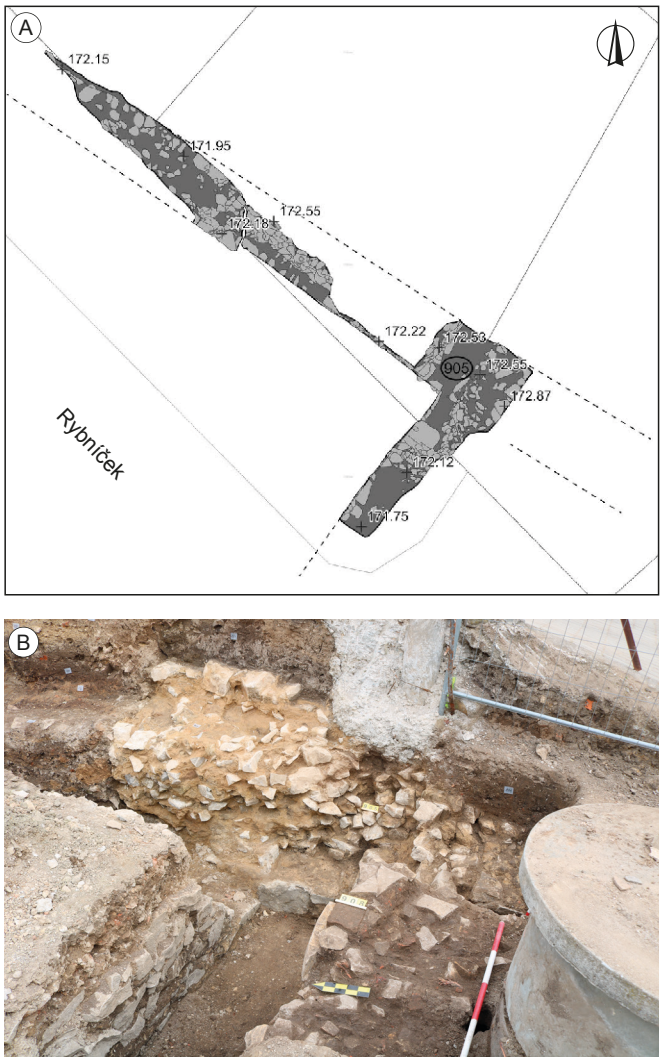

Obr. 11. Veselí nad Moravou, výstavba garáží na ulici Rybníček. A – zachycený průběh městské hradby s. j. 905 a bašty(?) v základovém pasu garáží (podkladová mapa ČÚZK); B – provázané zdivo městské hradby vedoucí v ose východ–západ a směrem k jihu se oddělující zdivo bašty(?). V popředí novověká dlažba s. j. 908, která nemá s opevněním souvislost. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 11. *Veselí nad Moravou, construction of garages in Rybníček Street. A – captured course of the town wall s. u. 905 and tower(?) in the foundation line of the garages (ČÚZK basemap); B – interconnected masonry of the town wall running in the east-west axis and the separating masonry of the tower(?) towards the south. In the foreground, modern paving s. u. 908, which is not related to the fortification. Photo by Archaia Brno.*

Snad můžeme zdivo s. j. 905 považovat za původní městskou hradbu. Současný, a také jen částečně zkoumaný úsek zdiva vedoucí v ose sever–jih můžeme patrně považovat za relikt bašty či jiného fortifikačního prvku, který byl postaven zároveň s hradební zdí. Problémem je datování vzniku a zániku obou konstrukcí. Vzhledem k charakteru výzkumu byly možnosti ověření pouze omezené. Při vnitřním líci ve východní části výkopu hradební zeď porušovala drobný objekt s. j. 243, který lze na základě nečetných nálezů datovat do 15. století. Bohužel nevíme ani, kdy došlo k zániku či porušení fortifikace v tomto úseku. Mladší vrstvy obě konstrukce nepřekrývaly.

Konečně poslední, i když pouze hypotetický úsek městské fortifikace se nacházel na východní straně původního města. Kromě výše zmíněné Horní brány máme v písemných pramenech totiž doloženu i existenci tzv. Dolní brány (Hurt, Němeček 1973, 39). Na rozdíl od Horní jsme ji archeologicky nezachytili a informace o ní nepřinášejí ani nejstarší mapové podklady. Přesto můžeme alespoň hypoteticky uvažovat o jejím umístění a funkci. Dolní brána se podle všeho nacházela na západním konci původní trasy Zámecké ulice (obr. 2: 13). Vedla tedy z města směrem na elektrárenský ostrov, kde dříve stával mlýn a pivovar. Dnešní západní část Zámecké ulice vede severněji než původní trasa. Byla sem přeložena v 30. letech 20. století v souvislosti s výstavbou nové silnice do Moravského Písku a Bzence. Právě proto pozůstatky brány nemohl zachytit výzkum z roku 2010. Přesto právě v místech, kde původně Zámecká ulice opouštěla Bartolomějský ostrov, můžeme předpokládat polohu Dolní brány.

3. Diskuse

Nejstarší zachycenou fortifikací na Bartolomějském ostrově je příkop uzavírající plochu vymezenou na jeho západní straně (obr. 2: 1). Ohrazená plocha mohla mít okolo 2 500 m^2. Víme, že v době existence příkopu již na ostrově existovala osada. Nálezy z 13. století jsme zachytili jak vně, tak uvnitř ohrazené plochy. Na jejich základě můžeme zánik příkopu řadit někdy do závěru 13. až počátku 14. století. Příkop na vnitřní straně možná i doplňovalo nějaké lehčí hrazení, jak naznačují v jednom zkoumaném úseku nalezené kůlové jamky. Není také vyloučeno, že ohrazení bylo dvojité a další možný příkop se nacházel ještě západněji, pokud se ovšem jednalo o příkop a oba by byly současné.

Je otázkou, jakou funkci tento fortifikační prvek plnil. Pokud vezmeme v potaz rozměry příkopu, jeho profil a nevalnou stabilitu písčitého podloží, spíše předpokládáme, že příkop nemohl mít dlouhou životnost. Nezpevněné hrany výkopu v písku musely vlivem klimatických podmínek začít poměrně záhy erodovat.[5] Na základě toho se spíše domníváme, že se jednalo o provizorní či dočasnou, snad narychlo zbudovanou fortifikaci. Osadu včetně tržiště příkop vlastně porušuje, nepředpokládáme proto, že by se jednalo o opevnění sloužící k ochraně osídlení na Bartolomějském ostrově. Právě umístění příkopu spíše naznačuje, že celá fortifikace mohla sloužit k dočasné ochraně přechodu přes ramena řeky směrem od východu k hradu. Toto ohrazení by dávalo smysl právě při jeho obraně z této strany, protože plocha ostrova se zde stojící osadou mohla být dobyvatelem využita jako nástupní prostor. Pokud bychom tedy přistoupili na myšlenku, že fortifikace souvisí s nějakou dočasnou formou obrany hradu, narážíme na nedostatek písemných pramenů pro přelom 13. a 14. století týkajících se Veselí. Přitom asi nebyla o násilné akce ve vždy neklidném pohraničí v tomto období nouze. Nevíme ani, kdo v období posledních Přemyslovců a bezprostředně po jejich vymření hrad a zdejší panství vlastnil. Jediná doložená válečná akce, která se Veselí v první polovině 14. století přímo dotkla, je tažení Jana Lucemburského proti Matúši Čákovi Trenčanskému v roce 1315. K veselskému hradu, který se tehdy nacházel v držení Matúše

Čáka, dorazilo někdy mezi 21. květnem a 12. červencem vojsko Jana Lucemburského a hrad při prvním útoku dobylo. Jednotky Matúše Čáka o blížícím se vojsku dobře věděly (vyklidily prý některé pohraniční tvrze). Je tedy možné, že provizorní opevnění, které bylo odkryto v rámci Bartolomějského ostrova, mohlo být zbudováno právě v souvislosti s Janovým tažením. Samozřejmě nevíme, odkud se královské vojsko k Veselí přiblížilo, ale údaj, že zásoby se dovážely z Brna a po dobytí Veselí vojsko překročilo Moravu a táhlo k Holiči, dává tušit, že se mohlo přiblížit od Bzence a projít nivou přímo k hradu (FRB IV, 223). V letních měsících, kdy se tažení odehrávalo, to nízký stav vody možná dovoloval. Obránci hradu ale jistě museli počítat i s možností, že se královské vojsko přiblíží od Uherského Hradiště, či Uherského Ostrohu po levém břehu a bude se snažit překročit řeku k hradu přes Bartolomějský ostrov. Právě přes Uherský Ostroh a následně po levobřeží řeky vedla ještě dlouho v novověku cesta z Veselí na Brno. Přímá cesta přes nivu řeky Moravy totiž nebyla průchozí (viz níže v pasáži zabývající se komunikačním schématem města). Přímo spojit nalezený příkop s tažením Jana Lucemburského proti jednotkám Matúše Čáka sice nemůžeme, ale máme-li se pokusit alespoň o nějakou základní historickou interpretaci, připadá nám tato varianta možná. Pro účely této studie je podstatný hlavně fakt, že tuto fortifikaci nespojujeme s ohrazením samotné osady – pozdějšího městečka.

Jak jsme naznačili v historickém exkurzu, již někdy po polovině 14. století bylo Veselí městem. Jestli v té době bylo ohrazeno, či zda jako vymezení stačila jen ramena řeky, možná doplněná jen o ploty jednotlivých parcel, nevíme. Kdy přesně vznikly městské hradby, je samozřejmě i na základě provedených výzkumů těžké určit. Jak se zdá, společným znakem všech dokumentovaných úseků veselského opevnění je fakt, že se jedná o kamennou konstrukci pojenou většinou žlutou vápennou maltou. Geologická situace ve městě a jeho okolí snadno napoví, že zajištění zdroje kvalitního stavebního kamene na zděné konstrukce bylo vždy problémem. V rámci dokumentovaných úseků opevnění, pokud jsme byli schopni laicky posoudit, sloužily jako stavební kámen převážně různé varianty vápenců, ale ojediněle i pískovců, případně prachovců. Použitý kámen byl nápadně podobný tomu, který byl použit i na výstavbu středověkých konstrukcí místního hradu (Bajer 2015). Ač vypadá výčet zastoupených typů hornin různorodě, všechny tyto kameny jsou karpatské provenience a jde o horniny karpatského flyše a karpatské předhlubně. Naopak je s podivem, že ve středověku nebyly ve Veselí používány krystalické horniny pocházející z teras řeky Moravy. Patrně je tehdejší obyvatelstvo netěžilo, snad o nich nevědělo, či se to nevyplácelo.

Nejbližší možný zdroj použitého kamene se nachází přímo na dnešním katastru města na vrchu Radošov, tedy jen přibližně 5 km vzdušnou čarou od města. Nicméně je otázkou, zda již ve středověku se zde mohl nacházet lom. Zdroj kamene zřejmě původně nebyl na povrchu patrný a zdejší těžba je doložena až v pokročilém novověku, po poměrně rozsáhlých terénních zásazích, které musely odstranit mladší kvarterní sedimenty. Další možnou lokalitou je Strečkův kopec u Blatnice pod Svatým Antonínkem, ten se nachází přibližně 8 km od města a od této lokality dál na východ pak bylo možno v podstatě kdekoliv kámen dobývat v Bílých Karpatech. Hypoteticky mohly být využívány i lomy mezi Skalicí a Holíčem, které se sice nalézaly až 17 km od města, ale k transportu kamene mohla být využívána řeka, i když proti proudu. Jelikož se mezi horninami karpatské provenience vyskytují hojně i vápence, všechny výše popsané zdroje mohly být využity i k výrobě vápna. Z těsně předindustriálního období máme sice doložené pálení vápna v Zarazicích, tedy na území dnešního města, přičemž surovina byla patrně získávána z vrchu Radošov, ale je otázkou, zda mohla tato výroba existovat již ve středověku. Spíše předpokládáme, že ne. Je signifikantní, že celá oblast okolo řeky trpí nedostatkem surovin pro zděné stavby a až dlouho do novověku ve zdejším stavitelství dominuje dřevo a dřevohliněné konstrukce. Například ještě v polovině 18. století vycházely snahy veselské vrchnosti o používání pevného materiálu na stavbu domů ve městě naprázdno (Hurt, Němeček 1973, 99, 102–104; Dejmal 2012, 224; 2019, 349–351, 354; Bajer 2015).

Vlastní podoba městské hradební zdi byla poměrně jednoduchá. Samotná hradba měla patrně jen mělký základ, který byl založen jen do půdního typu (obr. 2: 6), nebo dokonce do kulturní vrstvy ležící na půdním typu (obr. 2: 8). Technikou zdění by se dalo zdivo charakterizovat jako skořepinové, kdy ovšem střední část byla tvořena kameny podobné frakce jako nepříliš pečlivě řádkované líce. Šířka zdiva se v rámci jednotlivých dokumentovaných bodů mírně lišila, a to od 1,2 m (obr. 2: 6, 7), přes 1,3 m (obr. 2: 12), či okolo 1,4 m (obr. 2: 8) po 1,5 m (obr. 2: 4). Plošný rozsah hradby neznáme, ale předpokládáme, že původně bylo město obehnáno zdí kolem celého obvodu, i když už v raném novověku se pravděpodobně dochovala jen hradba na východní a zřejmě i jižní a snad částečně i severní straně, tedy na nejohroženějších úsecích. Bohužel neznáme původní výšku koruny zdiva, samozřejmě se místně mohla lišit. Víme pouze, že v rámci východní zdi domu č. p. 48 (obr. 2: 7) je relikt hradby asi 3 m vysoký. V dnes již zbořeném úseku hradby za Domem přírody (obr. 2: 8) bylo zdivo dochováno až do výšky 5,7 m od základové spáry. Přitom ovšem původní koruna zdiva byla patrně výše a na místě se nejspíše nedochovala.

S výškou koruny zdiva je nutné se zamyslet nad její úpravou. Jelikož se nám asi její původní úroveň nikde nezachovala, nedokážeme říct, jak vypadala. V úvahu tak přicházejí všechny možnosti – od nijak upravené formy, kdy zeď byla jen čistě pasivním prvkem a obrana by byla vedena pouze z bašt a bran, po nějakou blíže neznámou formu úpravy ochozu, který mohl být i krytý. Jedinou indicií jsou kapsy po trámech, zachycené na vnější straně úseku za Domem přírody (obr. 2: 8). Tyto kapsy jsou snad primární a jsou umístěny ve stejné výšce. Jejich interpretaci jako pozůstatku nějaké formy vně vyloženého ochozu však brání jejich malý počet a také nestejné rozestupy mezi nimi. Celkem pět kapes má mezi sebou rozestupy (od jihu) 4 m, 2,2 m, 1,3 m a 4,6 m (obr. 7: k). Pokud vznikly primárně při stavbě, evokují v nás spíše dojem pozůstatků nějaké lehčí konstrukce, třeba lešení. Žádné další stavební detaily související se středověkou fází městské hradební zdi jsme nezachytili.

Kromě samotné městské hradby se výzkumem podařilo odkrýt i části Horní brány (obr. 2: 3). Přestože celkovou podobu brány výzkum nepřinesl, můžeme se ji pokusit rekonstruovat, jelikož jsme zachytili severní vnější nároží brány (obr. 2: 3) a patrně i severní, vnitřní, nároží jižní špalety průjezdu brány směrem na předměstí (obr. 2: 3). Můžeme tak snad velice přibližně odhadnout původní mírně obdélný půdorys brány na 7,5 × 6,7 m (obr. 3: A). V první fázi byl vnitřní prostor zřejmě vybaven zahloubenou šachtou, snad se mohlo jednat i o nějakou formu rampy. Svrchní partie brány patrně obsahovaly ve větším měřítku dřevohliněné konstrukce doplněné o stavební kování nalezená během výzkumu. Můžeme si tedy představovat, že horní patra byla provedena v podobě nějaké formy hrázděné konstrukce. Špalety průjezdu byly nejspíš osazené nepříliš kvalitním ostěním, či spíše kamennými bloky, doplněnými odrazníky, jak nám dokládá nález jednoho tohoto kamene a odrazníku v destrukci uvnitř brány. Právě zmíněná destrukce představuje následek silného požáru, ke kterému došlo patrně ještě v 15. století. Brána byla později obnovena s využitím stávajících zdiv. Vnitřní prostor bývalé hypotetické šachty již ale neexistoval.

Ve dvou případech se nám podařilo zachytit konstrukce, které snad můžeme považovat za pozůstatky bašt, i když samozřejmě nevíme, zda se nemohlo jednat například o věže, či o jiné fortifikační prvky (obr. 2: 8, 12). V prvním případě, na ulici Rybníček (obr. 2: 12), šlo o zdivo vybíhající z městské hradební zdi jižním směrem. Jak jsme popsali výše, zdivo vzniklo současně s městskou hradbou a bylo s ní provázáno. Bylo zachyceno jen v úseku dlouhém 3 m a pokračovalo přímo jižním směrem mimo zkoumanou plochu. Šířku zdiva výzkum nezjistil. Ovšem právě zachycená délka zdiva 3 m spíše naznačuje, že by se mohlo jednat o nějaký rozměrnější fortifikační prvek než třeba jen o opěrák, který by měl hradbu zajistit z vnější strany. Základová spára této části zdiva se nacházela asi o 30 cm hlouběji než v případě navazující hradby. Domníváme se tedy, že se jedná opravdu o pozůstatky bašty vybudované zároveň s opevněním. Otázkou zůstává půdorys případné bašty. Na plánu z roku 1719 (obr. 12: A) jsou doloženy bašty půlkruhové (viz níže), avšak námi odhalená situace, kdy se zdivo možné bašty napojuje na městskou hradební zeď skoro kolmo, umožňuje uvažovat spíše o podkovovitém, či čtverhranném půdorysu bašty.

Pokud pomineme spíše méně pravděpodobnou možnost existence bašty v místech dnešního domu č. p. 92 (obr. 2: 11), můžeme hypoteticky uvažovat o existenci bašty, případně podobného fortifikačního prvku v souvislosti se situacemi zachycenými při stavbě Domu přírody (obr. 2: 8). Zde se podařilo zachytit dvě situace naznačující existenci bašty, či podobného fortifikačního prvku. Jde hlavně o zdivo s. j. 901 ve výkopu v předpolí před hradební zdí. Šířku zdiva neznáme, ale musela mít patrně přes 1,5 m. Zaznamenán byl jen vnější líc, který se velice mírně stáčel západním směrem. Zdivo částečně vyrovnávalo terénní zlom, severovýchodně před ním byl terén snížen. Asi 2,3 m široký prostor mezi odkrytým zdivem s. j. 901 a městskou hradbou nebyl zkoumán, ovšem na samotné hradební zdi byla v místě hypotetického spojení obou konstrukcí patrná jizva po vytrhaném zdivu (obr. 7: j). Jizva měla šířku 1,7 m a soudíme, že nešlo o mladší zásah do hradební zdi, ale spíše byla ubourána nějaká konstrukce, původně v celé výšce zdi provázaná. Domníváme se tedy, že městská hradba byla se zdivem s. j. 901 původně propojena. Dále je otázkou, zda městská hradební zeď za místem hypotetického styku obou konstrukcí procházela dále jižním směrem. Jižní, již zbořený líc hradební zdi byl totiž značně upravován v souvislosti s průchodem, který zde ještě nedávno existoval. Nevíme tedy, zda hypotetická bašta/věž byla dovnitř otevřená, či nikoliv. Také neznáme ani tvar možné bašty. Zdivo s. j. 901 se sice mírně stáčí, ale o vyloženě zakřivený tvar se nejedná, můžeme tedy opět předpokládat, že bašta mohla být spíše podkovovitá, polygonální, nebo mohla mít méně tradiční tvar, vycházející z místních podmínek. Zároveň ovšem neznáme ani její velikost. Výška jizvy po zdivu na hradební zdi dosahovala asi 5 m. Šířka je pak zcela hypotetická. Víme, že městská hradba se dochovala ve východní zdi domu č. p. 48 (obr. 2: 7). Jak daleko severně pokračovala, není známo. Pokud by hradba tvořila celou východní zeď domu č. p. 48, pak by bašta nemohla být dovnitř otevřená, a naopak její vnitřní prostor by byl hradbou oddělen. Pokud by ale vedla v rámci domu například pouze po průchod, který dělí zadní trakt domu na dvě části, pak šířka bašty mohla být někde okolo 8 m. Tyto úvahy jsou ale zcela hypotetické, rozměr mohl být v podstatě jakýkoliv, vše může vyřešit pouze budoucí výzkum.

Pokud se pokusíme datovat vznik veselské hradební zdi na základě archeologických nálezů, můžeme tak činit jak na základě superpozice, tedy datování objektů, které hradba porušuje, tak i nepřímo na základě objektů, které hradbu již patrně respektují. Zřejmě starší situace jsme nalezli při výzkumu Horní brány (obr. 2: 3), kdy na základě nálezové situace dokumentované na profilu nově budované kanalizace se zdá, že konstrukce spojené s hradbou porušily vrstvy datovatelné obecně do 15. století. Zároveň víme, že ještě v 15. století brána zanikla, tedy minimálně její vnitřní šachta, a to mohutným požárem. Starší situace porušila městská hradební zeď i na jihu (obr. 2: 12). Zde byl narušen drobný objekt taktéž datovatelný do 15. století. Opevnění již existujícího sídliště dokládá i situace zaznamenaná při stavebních pracích v rámci opravy dnešního Domu přírody (obr. 2: 8). Jak v sondě při vnitřní patě hradby, tak v dokumentovaném řezu z vnější strany bylo patrné, že hradba není v těchto místech založena do půdního typu, ale do patrně středověké sídlištní vrstvy. Tu se ovšem nepodařilo datovat, a jelikož se nacházela jen přímo pod hradbou, nebylo ji možné zkoumat. Naopak v sondě při vnitřním líci byl zachycen objekt, který snad již v té době existující hradbu respektoval. V jeho zásypu se vyskytovala kolekce nálezů datovatelná do druhé poloviny 15. až 16. století, přičemž byl nalezen i fenik salcburského arcibiskupa Matyáše Langa (1519–1540). Na základě těchto nečetných zjištění se tedy můžeme domnívat, že zděná hradba vznikla někdy v průběhu 15. století či na počátku 16. století. Vzhledem k podobě odhalených reliktů můžeme uvažovat, že šlo o jednu stavební akci.

Kromě hmotných pozůstatků poskytují další informace k veselskému městskému opevnění i písemné prameny, jakkoliv je tento zdroj chudý jak četností zmínek, tak i jejich malou podrobností. Nejstarší doklad máme snad pro existenci městských bran. Ty musely vzniknout, ať už v jakékoli podobě, nejspíše nejpozději těsně po polovině 15. století. K roku 1469 jsou totiž zmíněny v rámci poměrně zajímavého příběhu. Tehdy byl v průběhu bojů mezi Jiřím z Poděbrad a Matyášem Korvínem zajat u Veselí Jiřího syn Viktorín. Z informací k této události je pro nás důležitý popis události z pera vratislavského městského písaře Petra Eschenloera. Zatímco v patrně starší verzi jeho latinské městské kroniky je událost zmíněná jen lakonicky, dokonce bez jmenování místa, kde k zajetí došlo (Eschenloer I, 211, f. 391b), v o něco mladší, rozsáhlejší německé podobě je celá událost popisovaná poměrně podrobně: „…*Rychle* (Matyáš, pozn. M. D.) *táhl k městečku zvanému Veselí, kam ustoupil vévoda Viktorin, syn Jiříkův, se šesti sty ozbrojenými, velmi statnými, znamenitými lidmi, a nepředpokládal, že by za ním Matyáš přišel. Viktorin se začal bát o svou budoucnost, uchýlil se se svými lidmi k vodě a rychle poslal pro pomoc svému otci Jiříkovi. Když se Matyáš seskupil, neváhal a vypálil do města, které bylo plné dřevěných budov. Díky tomu město rychle vzplálo. Snad z vůle Boží, snad kvůli povaze palby, Viktorin se svými lidmi ohni ustoupil a musel se probít přes bránu, kterou vyběhli a chtěli se probít, o což se také po rytířsku pokusili. Před branou ale narazili na dva tisíce ozbrojených lidí, kteří je přemohli a všechny pochytali. I sám vévoda Viktorin vyjel jako rytíř hrdina a vyvázl by, protože ho chytilo několik jezdců z jedné jízdy, aniž by ho poznali. Přivedli ho však a odevzdali pánu a králi Matyáši. Jeho veličenstvo se velmi zaradovalo, když v něm poznal svého milého švagra a velkého rivala. K jiné bráně města se hnali ostatní. Na tři tisíce mužů vpadlo do města a pochytalo všechny, kdo sem přišli s Viktorinem. Neunikl nikdo. Mnoho se jich utopilo ve vodě a příkopu…*“ (Eschenloer II, 178–179).[6] Ze zprávy se tedy dovídáme o existenci dvou bran. Snad, vzhledem ke kontextu, jsou myšleny městské brány. Zástavba města měla být dřevěná, což odpovídá našim dosavadním zjištěním (Dejmal 2012, 224). Zmínkou o vodě a příkopu jsou jistě míněna ramena řeky Moravy, která město i hrad obklopovala. Samotný požár snad zcela hypoteticky můžeme spojit se zánikem dřevohliněné části brány a její vnitřní šachty. Dalším zajímavým faktem je, že není vůbec zmiňován zdejší hrad. Samozřejmě detaily celého příběhu mohou být pouze literární fikcí, přestože kronika Petra Eschenloera patří i přes jasné protežování Matyášovy strany k věrohodným pramenům.

Horní brána je pod tímto označením doložena i k roku 1547, kdy naproti ní, na předměstí, dostávají novokřtěnci spálenou parcelu pro stavbu svého domu od majitele veselského panství (CHHB, 264).

Další popis tzv. Horní brány se váže k události z roku 1620. Tehdy na Moravu z Uher vtrhly jednotky Gábora Bethlena, které patrně bez boje obsadily Strážnici i Ostroh. Veselí jim ovšem zůstalo uzavřeno a jednotky se po dohodě se zámeckou vrchností usadily na veselském předměstí, odkud naopak všechen lid utekl do opevněného města na ostrově. Po týdnu se uherské vojsko rozhodlo města zmocnit lstí. Popis událostí se nám dochoval v pamětech Jiřího Rudolfa Přenského, veselského rodáka, později vojáka, který se následně usadil v Uherském Hradišti, kde se stal zprvu podpísařem, později radním, rychtářem a primátorem. Obecně se jeho paměti dají považovat za věrohodné, přičemž při popisované události z roku 1620 zemřel jeho otec Pavel Přenský, tehdejší purkmistr města Veselí: „*Ležíce pak oni tam více nežli tejden. A v městě Veselí brány se neotvíraly. Byly tam dva domy při samým mostě na předměstí, tu kde se od Bzence a Ostroha jezdí* (myšlen most před Horní branou, jezdilo se po levobřeží řeky, pozn. M. D.). *V těch domech nebyl žádný, nebo ze všech dědin i předměstí všecko lidé zutíkali do města Veselí se uchejlili, kteréhožto lidu mnoho set bylo, jak mužského, tak ženského pohlaví. Ti pak panští muškvetýři, měšťané a sedláci vždy na bratšatě u brány byli, nedajíce na žádný bedlivého pozoru, jednu noc skoro všichni ti Uhři do těch dvou domů vlezli, tam pod střechy, komor a kde který mohl skryli, takže žádný o nich nevěděl. Když již pak dobře na den bylo, procházeli se někteří ti oficíři uherští před mostem a přijdouce na most, kterej zdvižen byl žádali, aby byli 2 nebo 3 do města puštěni, že by sobě chtěli prachu a kulek nakoupiti* […] *Zatím pak přišel hejtman* (velitel zámecké posádky; pozn. M. D.) *a poručil spustit ten most; vejdouce na most zdvihající stáli na něm a budouc pak při tom mostě toliko provazy místo řetězů, tu ti hned zrádní Uhři vytáhnouce šably své, ty provaze zpřetínali, takže mosta víceji zdvihnout nemohli a tu hned ti Uhři po lidech sekali a stříleli a tak se to z těch 2 domů ven sypalo a do města tlačilo, takže ti mušketýři, měšťané i sedláci zutíkati museli…*“ (Přenský, 47–48; D'Elvert, 355–356). Je samozřejmě otázkou, nakolik můžeme tyto paměti brát jako spolehlivý pramen. Ale zdá se, že minimálně výše zmíněná část příběhu mohla odpovídat realitě, heroický snad přikrášlený nádech má až popis smrti Přenského st. Z textu se dozvídáme několik důležitých informací o podobě Horní brány a okolí. Předně jsou zmíněny domy na předměstí, přičemž právě cesta přes předměstí je cestou nejen do Ostrohu, ale i do Bzence. Jde o další doklad toho, že město bylo se západem spojeno cestou přes Ostroh, a ne přímo přes nivu řeky Moravy, jak by nám to dnes přišlo logické. V pamětech je také zmíněn most, který se před branou nacházel. Část mostu nacházející se bezprostředně před branou se dala zvednout, přičemž zajímavým detailem je, že most byl zvedán pomocí provazů, které byli schopni Uhři přeseknout, a ne řetězy.

Ještě větší vojenská událost proběhla v roce 1621, kdy vojsko Gábora Bethlena a Jiřího Krnovského tehdy oblehlo a dobylo město i se zámkem. Bohužel velmi detailní popis obléhání se týká pouze zámku (Přenský, 47–50). V reakci na to a na zničení městských listin vydává Fridrich Vojska z Bogdunčovic v roce 1622 městu Veselí znovu privilegia, která ještě rozšiřuje. Výslovně je zde zmíněna městská zeď, tedy hradba, ve smyslu vymezení města. Zmíněny jsou i dva mosty, po kterých se do města jezdí (Hurt, Němeček 1973, 290–292). Právě listina z roku 1622 je i nejstarším písemným dokladem existence městské hradby.

Známé mladší písemné prameny již bohužel žádné relevantní informace o městském opevnění neregistrují. Pouze údaje o existenci dveří z let 1768 a 1783 patrně můžeme spojit se situací zachycenou při opravě Domu přírody (obr. 2: 8; 6: i; 7: l), kdy zde v hradbě vznikl průchod spojující dva domy stejného majitele. Nicméně vzhledem k pozdní existenci průchodu již tehdy veselské hradby patrně neměly žádný vojenský význam (Groš, Futák 2016, 174; 2017, 37).

Mezi doklady existence městského opevnění někdy bývají počítána i znázornění opevnění na městských pečetích. Pro Veselí máme opakovaně doloženou pečeť s bránou, hradbou a dvěma věžemi, a to již od konce 15. století. Nicméně tato symbolika nemusí se samotným opevněním vůbec souviset a spíše se jedná o demonstraci právního statusu obce než o doklad existence hradeb či jejich podoby (Hurt, Němeček 1973, 39; srov. Razím 2022, 24, pozn. 14).

Další informace k podobě veselského městského opevnění přinášejí i staré mapy a plány. Nejstarší mapa, která není pouze schematická a přináší nějaké podrobnosti k opevnění, je datována do roku 1719 (obr. 12). Jde o mapu dolního toku Moravy zhotovenou Norbertem Wenzelem z Lincku (MZA_1719), která vznikla při záměru splavnění této části řeky Moravy. Účelem mapy bylo zachytit tok Moravy a vodní díla na ní. Z tohoto důvodu terén v mapě neodpovídá realitě a některé informace, jako je zástavba, cesty apod. jsou zachyceny dosti schematicky a deformovaně. Mapa má dvě části. Prvá část je menšího měřítka a je zde vyobrazen celý dolní tok řeky, kdy jednotlivá města a sídla na řece jsou zobrazena značně schematicky. Druhou část tvoří

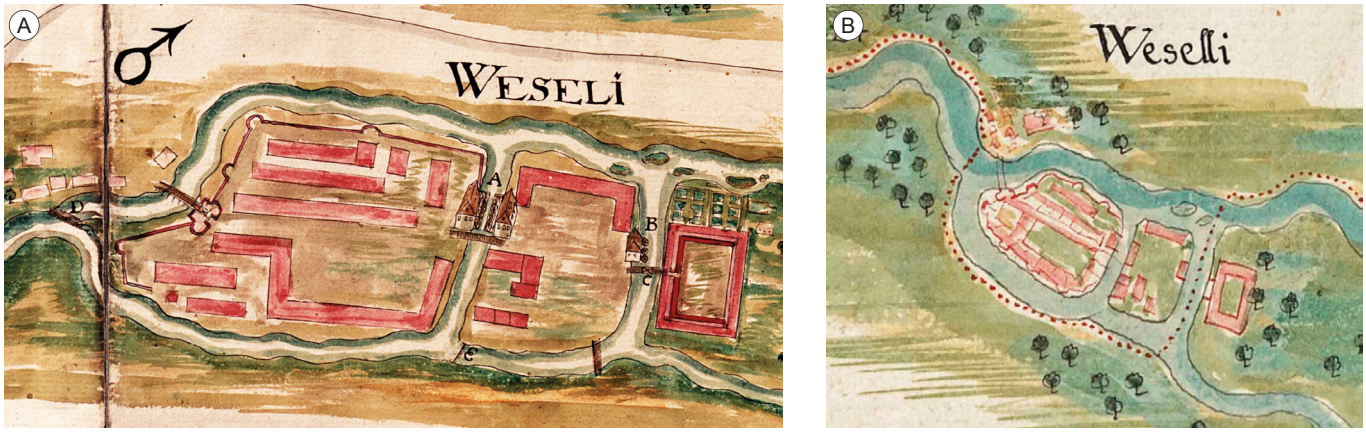

Obr. 12. Veselí nad Moravou na mapě dolního toku Moravy z roku 1719 od Norberta Wenzela z Lincku. A – výřez z detailního vyobrazení města Veselí; B – výřez s Veselím na celkové mapě toku Moravy (MZA_1719).

Fig. 12. *Veselí nad Moravou on the map of the lower reaches of the Morava from 1719 by Norbert Wenzel of Linck. A – a detail from a detailed depiction of the town of Veselí; B – a detail with Veselí on the overall map of the Morava (MZA_1719).*

detailní zakreslení jednotlivých sídel na řece, převážně měst, ve větším měřítku, s důrazem na stavby přímo na řece (mosty, mlýny, jezy atd.; Pokluda 1998). V detailnějším výřezu, kde je zobrazeno město Veselí, není Bartolomějský ostrov zachycen ve správném tvaru, ale je značně deformován a zástavba města je znázorněna jen schematicky a nelogicky. Na mapě je patrná městská hradba, vlivem nepřesného zobrazení ale není jasné, o které úseky jde. Jistě je vyznačen jižní úsek vedoucí od mlýna na západním břehu ostrova, pak snad i celá východní strana. Je otázkou, nakolik odpovídá skutečnosti i severní strana. Na mapě jsou i celkem čtyři okrouhlé, dovnitř otevřené bašty a Horní brána s mostem na předměstí, prostor Rybníčku a Kožešnické ulice chybí, elektrárenský ostrov s mlýny je neúměrně velký, zámek je naznačen pouze schematicky.

Pokud bychom se pokusili vyobrazené relikty opevnění lokalizovat v dnešním terénu, tak můžeme uvažovat, že bašta vyobrazená na mapě zcela vlevo by se měla nacházet v nejsevernější části Bartolomějského ostrova, nejspíše blízko dnešního a pravděpodobně i tehdejšího splavu (obr. 12: A – D). Bašta by tedy pokrývala prostor směrem k bývalým osadám Rybáře a Suchý Řádek (Dejmal 2012, 219; Dejmal, Ostrý 2014, 34, obr. 2). Dále je naznačena samotná Horní brána, a to jako poměrně členitá symetrická stavba navazující na dřevěný most přes řeku Moravu. Před linii hradby předstupuje obdélná část s průjezdem uprostřed. Zadní část směrem do města pak tvoří dvě části čtvrtkruhového půdorysu, s mírně zapuštěným průjezdem. Zda se autor opravdu snažil zachytit tehdejší podobu brány, či jde pouze o schematické znázornění, nevíme. Od brány na jih, tedy ve východním úseku hradeb, je znázorněna další dovnitř otevřená bašta. Pokud by plán odpovídal alespoň trochu realitě, měla se nacházet někde v dnešní ulici Rybníček mezi č. p. 3 a 93. Když přijmeme, že opakovaně zaplavovaná část ostrova dnes tvořená ulicí Rybníček není na mapě zachycena, pak další znázorněná bašta, která tvoří nároží, by se měla nacházet někde jižním směrem od dnešního č. p. 93. Ve středu jižní fronty opevnění je pak vyobrazena poslední bašta.

Pokud bychom mapu takto interpretovali, některá naše archeologická zjištění by s ní ovšem byla v rozporu. Předně jde o hypotetickou baštu objevenou při úpravě Domu přírody (obr. 2: 8), která by nebyla na mapě vůbec znázorněna, pokud tedy není totožná s baštou vyobrazenou na mapě u splavu. Taktéž půdorys Horní brány neodpovídá odkryté situaci. To ovšem může být způsobeno faktem, že námi dokumentované relikty brány představují hlouběji založené zdivo a při odstranění brány mohly být mladší, mělčeji založené přístavby zcela zničeny. Teoreticky je možné ztotožnění bašty z mapy, která mohla stát někde mezi č. p. 3 a 93, se situací ve východní zdi č. p. 93 (obr. 2: 11), ovšem existence bašty v těchto místech, kromě skromných indicií, je prozatím nedoložitelná. Patrně nejlépe dokážeme teoreticky ztotožnit baštu v jižní části opevnění na mapě se situací odhalenou při stavbě garáží na ulici Rybníček (obr. 2: 12).

Jak jsme již uvedli výše, mapa z roku 1719 má dvě části, a právě její část v menším měřítku je snad klíčem k interpretaci, či spíše posouzení věrohodnosti podrobnějšího vyobrazení Veselí. Samotné Veselí je na této části mapy zakresleno podobně, tvar ostrovů je deformovaný oproti skutečnosti a opět je elektrárenský ostrov příliš velký. Schématická zástavba je naznačena s jiným rozvržením, ale rámcově odpovídá detailnějšímu výřezu. Pro nás je ale důležité, že na rozměrově drobné kresbě je opět patrné opevnění na Bartolomějském ostrově. Nicméně oproti detailnímu výřezu je zde opevnění naznačeno na všech stranách, kromě východní. Bašt zde můžeme napočítat celkem zřejmě sedm. Takové rozdíly v rámci jednoho kartografického díla svědčí o jeho značné nepřesnosti a jeho autor tedy jistě v případě veselského opevnění pracuje pouze se zkratkou a schematičností. Navíc na mapě ještě menšího měřítka stejného autora z roku 1719 je již Veselí zachyceno úplně bez hradeb (MZK_1719). Proto bereme mapu z roku 1719 sice jako důležitý doklad o existenci opevnění ještě na počátku 18. století informující, že se opevnění skládalo z hradby, již jen Horní brány a několika bašt, ovšem pro určení jejich celkového počtu, přesného umístění a podobu jednotlivých prvků nemůže být mapa spolehlivým pramenem.

Dalším relevantním kartografickým materiálem je pak až I. vojenské mapování vzniklé v třetí čtvrtině 18. století. Zde je již tvar ostrovů a řeky zachycen mnohem věrohodněji. Nicméně samotná zástavba na Bartolomějském ostrově je naznačena pouze schematicky, často seskupena do bloků. Proti mostu vedoucímu z levobřeží je zřejmě Horní brána. Výrazně je vyznačena vyvýšená, původně opevněná část ostrova. Kromě brány nejsou žádné další zbytky městské fortifikace na mapě patrné.

Důležité informace přináší i stabilní katastr z roku 1827, a to jak jeho originální mapa, císařský otisk, tak i indikační skica (ČÚZK_1507; ČÚZK_3360; MZA_1827). Ty zachycují v zásadě stejnou situaci, ovšem mírně se liší v rozměrech. Budova Horní brány (obr. 13: 48.) je na indikační skice znázorněna širší než na císařském otisku a originální mapě. Na císařském otisku a originální mapě je také zaznamenán branský průjezd. Brána na obou mapách stojí v bloku budov (obr. 13: 47, 48, 50, 51), přičemž kromě brány byla snad součástí budov i městská hradba. Při severovýchodním vnějším nároží brány stojí i drobná budova bývalé strážnice (obr. 13: 49), která je doložena i písemnými prameny (Hurt, Němeček 1973, 103). Je zajímavé, že při nedatované revizi dostaly jednotlivé domy a stavby nová čísla (obr. 13: D, červeným inkoustem ve tvaru No XX), ovšem Horní brána již nikoliv. Pravděpodobně už v té době nestála. Kdy k revizi došlo, bohužel nevíme, na arších indikační skici to celkem překvapivě není uvedeno. Nabízí se možnost, že tomu bylo v roce 1878, kdy proběhla revize ve Veselí-Předměstí (MZA_1878), nicméně tehdy byla vypracována nová skica a již v té starší z roku 1827 je patrná taktéž nedatovaná revize. Pomoc při určení intervalu zániku Horní brány pak patrně přináší tzv. II. vojenské mapování. Mapový list z přelomu let 1841/1842 již zachycuje město bez Horní brány. Můžeme tedy uvažovat, že brána ve své nadzemní části zanikla někdy mezi léty 1827 a 1841.

S podobou veselského opevnění úzce souvisí i komunikační trasy vedoucí přes Bartolomějský ostrov a okolo něho. Některé informace jsme již naznačili výše, zde se pokusme hypoteticky nastínit možné středověké komunikační schéma ve městě a okolí. Veškeré trasy samozřejmě ovlivňovala řeka Morava. Co se týče regionálních a nadregionálních komunikací, měla pro Veselí význam hlavně severojižní trasa vedoucí dolnomoravským úvalem. Šlo o hlavní komunikační osu a samotná komunikace vedla po levobřeží řeky, což se projevilo v půdorysu mnoha okolních sídlišť. Směrem na sever zajišťovala spojení s Olomouckem, ke kterému celý dolnomoravský úval ve středověku náležel. Směrem na jih se pak u Petrova komunikace dělila. Jeden směr vedl přes Skalici do Uher, druhý pak před Rohatcem překračoval řeku a pokračoval dál na Břeclav a do Rakous, s četnými odbočkami na východ i západ. Přímo na této komunikaci stála pak veselská předměstská osada s gotickým kostelem sv. Bartoloměje (dnes Panny Marie). Veselské předměstské osady Sudomírky, Břehy a Suchý Řádek pak na tuto komunikaci byly kolmé. Zdá se, že ve středověku hrála pouze okrajovou roli dnešní západovýchodní komunikace spojující Veselí s Bzencem a Moravským Pískem skrz moravní nivu. Je otázkou, zda tato cesta vůbec ve středověku existovala, případně zda nebyla využitelná pouze v letních obdobích a omezeně. Tato cesta je patrně poprvé doložena

Obr. 13. Veselí nad Moravou na mapách stabilního katastru. A – indikační skica z roku 1827 (MZA_1827); B – výřez z originální mapy stabilního katastru z roku 1827 s nedatovanou mladší revizí, v níž je již zaznačeno zboření Horní brány (ČÚZK_1507); C – stejná situace na tzv. císařském otisku se stojící bránou (ČÚZK_3360); D – výřez z indikační skici – Horní brána je označena číslem 48 (černě), při některé z mladších revizí byly domy přečíslovány (červené číslice), ovšem mimo bránu, která patrně už nestála (MZA_1827).

Fig. 13. *Veselí nad Moravou on the maps of the stable cadastre. A – indication sketch from 1827 (MZA_1827); B – section from the original map of the stable cadastre from 1827 with an undated younger revision, within which the demolition of the Upper Gate is already noted (ČÚZK_1507); C – the same layout on the so-called imperial imprint with a standing gate (ČÚZK_3360); D – section from the indication sketch – the upper gate is marked with the number 48 (in black), during some of the later revisions, the houses were renumbered (red numbers), but apart from the gate, which probably was no longer standing (MZA_1827).*

v písemných pramenech k roku 1588 (Hurt, Němeček 1973, 51), přičemž nevíme, zdali ji stavební úpravy zpevnily dostatečně. Ještě v líčení událostí roku 1620 se totiž uvádí, že do Moravského Písku a Bzence se jezdilo přes Uherský Ostroh. To odpovídá i nejstarším mapám. Teprve úprava silnice 1838–1841 na obecní náklady tento směr definitivně zprůchodnila, i když jarní záplavy provoz pravidelně přerušovaly ještě na počátku 20. století.

Samotné město na Bartolomějském ostrově bylo tedy spojeno hlavně s levobřežím. Kdy vznikl samotný most vedoucí k Horní bráně, nevíme, nejpozději se tak stalo snad s výstavbou brány. Každopádně v pramenech je poprvé zmíněn v roce 1498, kdy Mikuláš II. z Vojslavic žádal o jeho obnovení, které mu král Vladislav Jagellonský povolil (AČ XVIII, č. 44, 48; Futák, Plaček 2011, 120). Dalším dokladem mostu či mostů je prodej panství v roce 1526, kdy ho Jan a Václav z Vojslavic postupují Hynkovi Bilíkovi z Kornic. Tehdy se připomíná mostné, ale taky přívozy, a to přímo pro zámek a město Veselí s předměstím (ZDO II, 244–245, č. 9). Mosty byly patrně znovu obnovovány někdy okolo roku 1535, právě za nového majitele Hynka Bilíka z Kornic (Hurt, Němeček 1973, 37). Kromě mostu k Horní bráně existoval i brod, který umožňoval překonat východní rameno řeky. Na levobřeží byl nástupní prostor k brodu v ohbí řeky na dnešní ulici Zbrodek, která si ve svém názvu stále udržela původní význam místa. Přechod vedl přes řeku a ústil na dnešní ulici Kožešnickou, do prostoru severně od dnešního čísla č. p. 58, jak to dokládají ještě i historické fotografie (Groš, Futák 2017, 18–21). Pro nás je zajímavé, že předpokládaná bašta, jejíž část byla odhalena při výkopech na parcele č. 79 (obr. 2: 8), by právě kontrolovala tento brod, včetně jeho nástupního prostoru. Původní komunikace pak vedla nejspíše podél hradeb k jihu a vstupovala do města Horní branou. K překonání řeky sloužily také v písemných pramenech doložené přívozy. Jejich umístění ovšem neznáme.

Z Horní brány vedla komunikace po dnešní ulici Zámecká na Bartolomějské náměstí, kdy existenci této cesty jsme archeologicky zachytili již pro období druhé poloviny 13. století v podobě vyjetých kolejí od vozů a vozíků. Ve stejném období jsou rovněž zpevňovány některé její úseky. Ve 14. století byl pak již zpevněn štětováním celý průběh cesty vedoucí dále z náměstí směrem k zámku (Dejmal 2012, 220–222). Úpravy cesty směřující přes ostrov naznačuje i umístění doložené, ale nedochované Dolní brány. Ta patrně stála někde v prostoru před dnešní ruinou režného

mlýna (parc. č. 2/1), odkud komunikace vedla dál na elektrárenský ostrov. Již k roku 1719 je doloženo, že se zde silnice dělila do dvou směrů. Jeden vedl dále do hradu, pozdějšího zámku. Vstup do zámku procházel branskou věží, která vznikla zřejmě již v druhé polovině 14. století. Před věží se nacházel nejspíše most. Nevíme, zda již ve středověku existovala druhá větev cesty směrem z elektrárenského ostrova na dnešní ulici Benátky a dále na východ do nivy. Je totiž možné, že alespoň v nějaké fázi středověku bylo předhradí veselského hradu průjezdné od východu na západ a komunikace jím mohla procházet. To by snad naznačoval dochovaný relikt vnitřní špalety průjezdu branské věže, který byl netypicky vybaven profilovaným ostěním (Dejmal 2021, 54–56).

4. Závěr

Středověké město Veselí se rozprostíralo na Bartolomějském ostrově v řece Moravě, na jeho vyvýšené části. Samotné městské opevnění, minimálně některé jeho části, vznikly patrně někdy okolo poloviny 15. století. Snad tehdy byly postaveny minimálně dvě brány, a to částečně zkoumaná Horní brána (obr. 2: 3) na východě a dosud přesně nelokalizovaná Dolní brána (obr. 2: 13) na západě ostrova. Horní brána na čas pravděpodobně zanikla ve druhé polovině 15. století, snad v souvislosti s válečnými událostmi v roce 1469. Před prvním zánikem měla Horní brána zřejmě vnitřní šachtu v průjezdu a horní patra byla převážně dřevohliněná. Minimálně od mladší fáze šlo nejspíše o budovu stojící na lehce obdélném půdorysu o odhadovaných rozměrech 7,5 × 6,7 m a snad měla věžovitou podobu.

Dalším prvkem opevnění byla městská hradební zeď, kterou se podařilo zachytit archeologicky na čtyřech úsecích: na jihu na parcelách č. 611, 612, 618 (obr. 2: 12), na východě poblíž Horní brány v dnešní Zámecké ulici (obr. 2: 4, 5) a dále za kostelem v místech před domem č. p. 48 (obr. 2: 6). Nadzemní části hradby se ve značně přestavěné podobě zachovaly také na čtyřech místech: na jihovýchodní straně patrně v rámci domů č. p. 92 a 93 (obr. 2: 11) a na severozápadě ve východní zdi domu č. p. 48 (obr. 2: 7). Nedávno pak byl z větší části zbořen úsek hradební zdi na parcele č. 79 (obr. 2: 8), který pokračuje dále na sever a tvoří zadní parcelní zeď pozemku s domem č. p. 45 (obr. 2: 10). Samotná městská hradba měla zachycenou šířku od 1,2 do 1,5 m. Pouze na jediném zkoumaném úseku jsme byli schopni zachytit i výšku hradby (obr. 2: 8). Ta od základové spáry ke koruně dosahovala 5,7 m. Nicméně ani zde se patrně nedochovala původní koruna zdiva. Tedy nejen že neznáme původní výšku hradby v žádném úseku, ale ani netušíme, jaká byla úprava koruny zdiva. Zda koruna nesla ochoz s cimbuřím, nějakou náročnější krytou variantu ochozu, či šlo jen o prostou zeď bez ochozu nebo jiného typu ukončení. Trámové kapsy, zachycené v úseku dokumentovaném na parcele č. 79, by mohly souviset pouze s lešením, či nějakou mladší úpravou zdi. Pokud byla ohrazena celá vyvýšená část města (cca 2,4 ha), a my předpokládáme, že ano, dosahovala by délka hradby celkově přibližně 578 m.

Hradbu zřejmě již od jejího počátku doplňovaly dovnitř otevřené bašty nebo věže blíže neznámého tvaru. Ty jsme archeologicky dokumentovali na dvou místech (obr. 2: 8, 11). Kromě toho, že oba fortifikační prvky vznikly patrně současně s hradbou, o nich nic bližšího nevíme. Hypotetická bašta na ulici Rybníček (obr. 2: 11) zajišťovala opevnění z jižní strany. Další možná bašta na parcele č. 79 (obr. 2: 8) pak nejspíš kontrolovala brod a nástupní prostor před ním. Půlkruhové, dovnitř otevřené bašty jsou sice vyobrazeny na historické mapě z roku 1719, nicméně v rámci jedné mapy, kdy na ní je Veselí zobrazeno dvakrát, je pokaždé vyobrazen jiný počet bašt. V jednom případě čtyři, v dalším asi sedm. Proto si nejsme jisti věrohodností této mapy, ale i tak předpokládáme, že opevnění sestávalo právě z hradební zdi a patrně dovnitř otevřených bašt.

Kdy byla postavena samotná městská hradební zeď, snad i s baštami, přesně nevíme. Hradba totiž jistě porušuje objekty, jejichž zásyp vznikl v 15. století. Dále víme, že minimálně jeden objekt, zasypaný již v první polovině 16. století, hradbu respektoval. Nabízí se poměrně široký interval od poloviny 15. století až po počátek 16. století. Veselí prošlo v 15. století poměrně turbulentními zvraty. Na město ho zřejmě již ve 14. století povznesli páni ze Šternberka, přičemž předposlední majitel, Jaroslav ze Šternberka, padl v roce 1420 pod Vyšehradem. Veselí se posléze dostává do přímého držení krále Zikmunda a spolu s několika dalšími místy na jihovýchodní Moravě se stává základnou k postupu na západ, kterou král posléze přenechal lidem ve svých službách. Situace Veselí se majetkově stabilizovala až po roce 1446, kdy ho získali páni z Vojslavic, kteří se snažili tento svůj hlavní majetek pozvednout (Futák, Plaček 2011, 105–124). Snad právě oni se mohli o hradby nejvíce zasadit a snad již v roce 1469 stály tehdy vzpomínané brány, přičemž nelze vyloučit, že městská hradební zeď i s hypotetickými baštami vznikla později.

Další otázkou zůstává, kdy veselské opevnění ztrácí svůj praktický význam. Ještě v roce 1620 bylo evidentně vojensky hájeno, ovšem v pozdějším období již o jeho využívání nevíme. Přežila snad pouze Horní brána jako hlavní vstup do města, a i ta zanikla patrně někdy mezi lety 1827–1841/1842. Hradební zeď s baštami přestala sloužit své funkci jistě již mnohem dříve a byla postupně pohlcena zástavbou, či rozebrána. Snad se tak stalo již v průběhu třicetileté války, nebo někdy těsně po ní. Dnes jsou jednotlivé stojící i podzemní úseky hradby, která není prohlášenou kulturní památkou, postupně likvidovány při stavebních úpravách města.

CRediT authorship contribution statement

Miroslav Dejmal: Writing – original draft, Investigation, Supervision, Visualization.
Michala Přibylová: Writing – review & editing, Investigation, Visualization.
Jakub Šimík: Writing – review & editing, Investigation, Visualization.

Poznámky

1 Stratigrafická jednotka označení vychází ze standardizovaného popisu nálezových situací – Procházka, Vařeka 2005.
2 Vnitřní šachty v branách jsou někdy označovány také jako tzv. vlčí jámy. Rozkolísanou terminologii zde ponechme stranou, k tématu např. Vrla 2006; Frey 2024, 137–139.
3 Celá konstrukce nemohla být bohužel blíže zkoumána. Zdivo bylo zjištěno při překládce plynového vedení, během něhož stále unikal plyn. Jakékoliv výkopové práce, ani začišťování či podrobnější dokumentace tak nebyla možná.
4 V metainformačním systému Národního památkového úřadu jsou dostupné i fotografie dokumentující stav před částečnou destrukcí hradby (NPÚ_MIS).
5 Strojově hloubená sonda příkopem v roce 2009 byla realizována za nepříznivého počasí. Následný přívalový déšť dokázal hrany příkopu silně narušit erozí během jednoho dne.
6 Překlad M. Dejmal a P. Košař.

Literatura:

AČ XVIII: *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, XVIII*. Ed. J. Kalousek. Praha 1900.

Bajer, A. 2015: *Petrografie stavebních hmot*. In: M. Plaček, M. Dejmal a kol.: *Veselí nad Moravou. Středověký hrad v říční nivě*. Brno: Archaia Brno o.p.s., 100–101.

CDB V/1: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae. V/1. (1253–1266)*. Eds. J. Šebánek, S. Dušková. Pragae 1974.

ČÚZK_1507: *Český úřad zeměměřický a katastrální*. Sign. B2/a/4M, inv. č.1507.

ČÚZK_3360: *Český úřad zeměměřický a katastrální*. Sign. B2/a/6MS; inv. č. 3360.

ČÚZK_3361: *Český úřad zeměměřický a katastrální*. Sign. B2/a/6MS; inv. č. 3361.

D'Elvert: *Mährische und schlesische Chroniken herausgeben im Namen der historiche-statistische Sektion der k.k. mähr.-schl. Gesellschaft, Quellen-Schriften zur Geschichte Mährens und Österr.-Schlesiens. 1. Sektion: Chroniken u. dgl. Brünn*. Ed. Ch. D'Elvert. Brünn 1861.

Dejmal, M. 2011: *Vývoj osídlení Bartolomějského ostrova ve Veselí nad Moravou* [online]. Rkp. diplomové práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav archeologie a muzeologie. Uloženo: Archiv závěrečných prací Masarykovy univerzity [cit. 2025-06-10]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/v4mw0.

Dejmal, M. 2012: Struktura vrcholně středověkého osídlení ve Veselí nad Moravou. *Archaeologia historica* 37(1), 209–232. Dostupné také z: https://hdl.handle.net/11222.digilib/128251.

Dejmal, M. 2015: *Archeologický výzkum v letech 2008-2010*. In: M. Plaček, M. Dejmal a kol.: *Veselí nad Moravou. Středověký hrad v říční nivě*. Brno: Archaia Brno o.p.s., 50–82.

Dejmal, M. 2019: *Hrad ve Veselí nad Moravou, příspěvek k podobě feudálních sídel ve střední Evropě* [online]. Rkp. dizertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.Ústav archeologie a muzeologie. Uloženo: Archiv závěrečných prací Masarykovy univerzity [cit. 2025-10-06]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/y73mb/.

Dejmal, M. 2021: *Čtyři muškveteři a jedna vojanka tam svou kratochvíli měli a nepříteli z konvice připíjeli. O věžích veselského zámku*. In: D. Janiš et al. (eds.): *Hrady mnou spatřené. Sborník příspěvků k životnímu jubileu Radima Vrly*. Brno: Vlastním nákladem Dalibor Janiš, Jana Janišová, Jan Štětina, 51–60.

Dejmal, M., Hoch, A. 2011a: Veselí nad Moravou (okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 52(2), 205–208. Dostupné také z: https://www.arub.cz/prehled-vydanych-cisel/PV52_2_stredovek_a_novovek.pdf.

Dejmal, M., Hoch, A. 2011b: Veselí nad Moravou (okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 52(2), 203. Dostupné také z: https://www.arub.cz/prehled-vydanych-cisel/PV52_2_stredovek_a_novovek.pdf.

Dejmal, M., Hoch, A. 2023: Pravěké a raně středověké osídlení Bartolomějského ostrova ve Veselí nad Moravou. *Studia archaeologica Brunensia* 28(2), 23–44. DOI: 10.5817/SAB2023-2-2. Dostupné také z: https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.79367.

Dejmal, M., Ostrý, C. 2014: Veselí nad Moravou od osady k městu Veselí nad Moravou. In: *Forum urbes medii aevi VIII(1–2). Počátky měst ve střední Evropě. Příspěvky z konference FUMA z let 2009–2012*. Brno: Archaia Brno o.p.s., 32–45. Dostupné také z: https://1url.cz/7Jbee.

Dejmal, M., Šimík, J. 2022: Veselí nad Moravou (okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 63(2), 186. Dostupné také z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/PV-63_2-04.pdf.

Eschenloer I: *Historia Wratislaviensis et que post mortem regis Ladislai sub electo Georgio de Podiebrat Bohemorum rege illi acciderant prospera et adversa von Mag. Peter Eschenloer*. Scriptores rerum Silesiacarum oder Sammlung schlesischer Geschichtschreiber 7. Breslau 1872.

Eschenloer II: *Geschichte der Stadt Breslau. Band 2, Chronik ab 1467*. Quellen und Darstellungen zur schlesischen Geschichte 29.1. Ed. G. Roth. Münster 2003.

FRB IV: *Fontes rerum Bohemicarum. IV*. Ed. J. Emler. Praha 1884.

Frey, J. 2024: Zugbrücke hoch! Spätmittelalterliche Wehrtechnik im Kanton Bern am Beispiel der Wippbrücken. *Mittelalter. Zeitschrift des Schweizerischen Burgenvereins* 29(3), 137–166. Dostupné také z: https://1url.cz/YJbea.

Futák, P., Plaček, M. 2011: Vznik a středověké proměny Veselí (1201–1527). In: M. Plaček, P. Futák (eds.): *Veselí nad Moravou. Město na řece času*. Veselí nad Moravou: Město Veselí nad Moravou, 67–130.

Groš, V., Futák, P. 2016: *Bartolomějské náměstí. Původní zástavba a její obyvatelé*. Veselí nad Moravou: Veselské kulturní centrum, z. ú.

Groš, V., Futák, P. 2017: *Staré město Veselí. Původní zástavba a obyvatelé Kožešnické ulice, Rybníčku a Benátek*. Veselí nad Moravou: Veselské kulturní centrum, z. ú.

Hurt, R., Němeček, R. 1973: *Veselí nad Moravou. Dějiny města*. Vlastivědná knihovna moravská 17. Brno: Musejní spolek v Brně. Dostupné také z: https://1url.cz/HJbek.

CHHB: *Die älteste Chronik der Hutterischen Brüder*. Ed. A. J. F. Zieglschmid. New York 1943.

Loskotová, I., Dejmal, M., Menoušková, D., Nosek, V., Slavíček, K., Šimík, J. 2024: Unikátní soubor kamnových kachlů z Veselí nad Moravou. *Archaeologia historica* 49(2), 733–766. DOI: 10.5817/AH2024-2-14. Dostupné také z: https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.80926.

MZA_1719: *Moravský zemský archiv* [online]. Fond D 22 Sbírka map a plánů, sign. 96. [cit. 2025-08-02]. Mapa řeky Moravy. Dostupné také z: https://1url.cz/lJ9Kx.

MZA_1827: *Moravský zemský archiv*. Fond D 9 Indikační skici, sign. 1507. Veselí nad Moravou-předměstí. 1827.

MZA_1878: *Moravský zemský archiv*. Fond D 9 Indikační skici, sign. 2068. Veselí nad Moravou-předměstí. 1878.

MZK_1719: *Moravská zemská knihovna* [online]. Sig. Moll-0001.753 Mappa des March-Flus. [cit. 2025-05-05]. Dostupné také z: https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:6344db90-940a-49fa-b463-81eb382e283d.

NPÚ_MIS: Metainformační systém [online]. In: *Národní památkový ústav* [cit. 2025-08-15]. Dostupné z: https://1url.cz/MJY15.

Plaček, M. 1984: Zvláštnosti sídlištního vývoje Strážnice, Veselí n. Mor. a Uherského Ostrohu. In: M. Richter (ed.): *Urbes medii aevi. Investigationes archaeologicae. XV. celostátní konference archeologů středověku. Praha, 17.-21.X.1983*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 53–64.

Plaček, M. 2009: Rybářské ulice v městech dolního Pomoraví a Podyjí. In: P. Futák et al. (eds.): *Středověká města na Moravě a v sousedních zemích*. Hodonín: Masarykovo muzeum, 127–136.

Plaček, M., Dejmal, M. a kol. 2015: *Veselí nad Moravou. Středověký hrad v říční nivě*. Brno: Archaia Brno o.p.s.

Plaček, M., Futák, P. 2010: *Tvrdišovci – potomci hodonínského kastelána Tvrdišeho a jejich místo v dějinách Moravy*. In: Š. Ungerman et al. (eds.): *Zaměřeno na středověk. Zdeňkovi Měřínskému k 60. narozeninám*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 593–607.

Pokluda, Z. 1998: Města a zámky dolního Pomoraví na mapě z roku 1719. *Slovácko* XL, 235–238.

Procházka, R., Vařeka, P. 2005: *Manuál terénního archeologického výzkumu odkryvem. Popis stratigrafických jednotek*. Plzeň: Katedra archeologie Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni.

Přenský: *Jiří Rudolf Přenský: Památky z kraje Hradištského, paměti Hradišťské*. Ed. B. Fišer. Uherské Hradiště 1920.

Přibylová, M. 2023: Veselí nad Moravou (okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 64(2), 159. Dostupné také z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/PV-64_2_05.pdf.

Razím, V. 2019: *Středověká opevnění českých měst 3. Katalog Morava a Slezsko*. Praha: Národní památkový ústav.

Razím, V. 2022: *Středověká opevnění českých měst. 1. Výklad*. Praha: Národní památkový ústav.

RI XI/1: *Regesta Imperii XI, Regesten Kaiser Sigismunds (1410–1437). Band 1*. Ed. P. Elbel. Wien, Köln, Weimar 2012. DOI: 10.7767/9783205210924. Dostupné také z: https://doi.org/10.7767/9783205210924.

ŘM: Archiv českého velkopřevorství maltského řádu (1085-1526). Komenda Grobniki (Gröbnig) [online]. In: *Monasterium.net*. [cit. 2025-08-15]. Dostupné z: www.monasterium.net.

Vrla, R. 2006: Vstupní věž hradu Křídlo a středověké padací mosty kolébkové konstrukce. In: *Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2006.* Plzeň: Klub Augusta Sedláčka, Sdružení pro stavebněhistorický průzkum, 94–108.

ZDO II: *Moravské Zemské Desky, II. (1480 – 1566). Kraj olomoucký.* Ed. F. Matějek. Brno 1948.

Summary

The medieval town of Veselí stretched across Bartolomějský Island in the River Morava, on its elevated part. The fortification itself, at least some of its parts, were probably built around the middle of the 15th century. At least two gates were probably built at that time, namely the partially investigated Upper Gate in the east and the still unlocalised Lower Gate in the west of the island. The Upper Gate probably disappeared for a time in the second half of the 15th century, perhaps in connection with the war events in 1469. Before its first destruction, the Upper Gate probably had an internal shaft in the passage and the upper floors were probably mostly made of wood and clay. At least from the later phase, it was probably a building standing on a slightly oblong ground plan with hypothetical dimensions of 7.5 × 6.7 m and perhaps had a tower-like shape.

Another element was the town wall, which has probably been archaeologically uncovered in four sections. In the south, it is on plots No. 611, 612, 618 and in the east near the Upper Gate in today's Zámecká Street and further behind the church in front of house No. 48. The remnants of the city wall have also been preserved in a significantly rebuilt form in four places. These are on the southeast side, probably within houses No. 92 and 93 and, on the northwest, in the eastern wall of house No. 48. Recently, a section of the town wall on plot No. 79 was largely demolished, continuing further north and forming the rear plot wall of the plot with house No. 45. The town wall itself had a recorded width of 1.2 to 1.5 m. On the only section we examined, we were able to record the height of the wall, which from the foundation joint to the crown reached a height of 5.7 m. However, the original crown of the masonry was probably not preserved here either. We do not know the original height of the wall in any section and we have no idea what the layout of the crown of the masonry was. That is, whether the crown had a gallery with battlements, some more complex covered version of the gallery, or it was just a simple wall without a gallery, or another type of crowning. If the entire elevated part of the town (approx. 2.4 ha) was enclosed, and we assume that it was, the length of the wall would have reached approximately 578 m in total.

The town wall was probably supplemented from its outset by towers, perhaps open to the inside, of an unknown shape. We have documented them archaeologically in two places. Moreover, apart from the fact that both fortification elements were probably built at the same time as the town wall, we do not know anything more about them. The hypothetical round tower on Rybníček Street provided fortifications from the south side. Another possible tower on plot No. 79 probably controlled the ford and the area of approaches in front of it. The semicircular, inwardly open towers are depicted on a historical map from 1719, however, within one map, where Veselí is depicted twice, a different number of towers is depicted each time. In one case, four, in another, about seven. Therefore, we are not sure of the authenticity of this map.

We do not know exactly when the town wall itself, probably with its towers, was built. The timeframe is a relatively wide period from the mid-15th century to the beginning of the 16th century. The wall certainly disturbs objects the backfill of which was created in the 15th century. We also know that at least one object the backfill of which was created in the first half of the 16th century respected the wall. Therefore, we can date the creation of the wall and hypothetical towers to this time. Veselí went through relatively turbulent upheavals in the 15th century. It was probably elevated to the status of a town by the lords of Šternberk in the 14th century, but the owner of Veselí, Jaroslav, died 1420 in the battle under Vyšehrad. Veselí eventually came into the direct possession of King Sigismund and, along with several other places in southeastern Moravia, became a kind of foreland further west, which the king sometimes gave to people in his service. The situation in Veselí only calmed down after 1446, when it was acquired by the lords from Vojslavice, who tried to advance this main property of theirs. Perhaps they were the ones who could have put the most effort into the walls and perhaps the gates mentioned were already standing in 1469, while it cannot be ruled out that the town wall with the hypothetical towers was built later.

Another question that is difficult to answer is when the Veselí fortification lost its practical significance. It was evidently defended in 1620. However, we do not know about its use in the later period. Perhaps only the Upper Gate survived, as the main entrance to the town, and even that was probably demolished sometime between 1827–1841/1842. The town wall with towers certainly ceased to serve its function much earlier and was gradually absorbed by the built-up area or dismantled. This probably happened during the Thirty Years' War, or sometime shortly after it.

Kontakty

Miroslav Dejmal
Ústav archeologie a muzeologie
Filozofická fakulta Masarykovy univerzity
Arna Nováka 1
CZ-602 00 Brno
&
Archaia Brno z. ú.
Bezručova 15
CZ-602 00 Brno
e-mail: miroslav.dejmal@phil.muni.cz
ORCID: 0000-0003-1474-1996

Michala Přibylová
Archaia Brno z. ú.
Bezručova 15
CZ-602 00 Brno
e-mail: pribylova@archaiabrno.cz
ORCID: 0009-0006-1756-9422

Jakub Šimík
Archaia Brno z. ú.
Bezručova 15
CZ-602 00 Brno
e-mail: simik@archaiabrno.cz